پـوختەیەکی بەسوود
لە زانستی تەجوید

م.هۆشمەند عثمان

پێشەکی

بسم الله والحمد لله والصَّلاة والسَّلام على رسول الله

سوپاس بۆ ئەو خودایەی کە قورئانی پیرۆزی بۆ سەر بەندەی خۆی محمد (ﷺ) ناردە خوارەوە .

قورئانی پیرۆز لە چەندین جێگەدا بە رونی تیشك دەخاتە سەر گرینگی جوان خوێندنەوە و درووست خوێندنەوەی قورئانی پیرۆز ﴿ وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلًا ﴾

خوای گەورە لە وەسفی ئیمانداران دەفەرموێت ﴿ الَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ تِلاوَتِهِ أُوْلَئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ ﴾ یەکێك لە تایبە تمەندیەکانیان بریتیە لە رەوان خوێندنەوەی قورئان .

- پێغەمبەری خۆشەویستمان (ﷺ) لە چەندین فەرموودەدا باسی ئەجرو پاداشتی قورئان خوێندنمان بۆ دەکات دەفەرمووێت .
- (الْمَاهِرُ بِالْقُرْآنِ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ، وَالَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَيَتَتَعْتَعُ فِيهِ وَهُوَ عَلَيْهِ شَاقٌّ لَهُ أَجْرَانِ)
- (زَيِّنوا القرآنَ بأصواتِكم)

عَنْ عُثْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: (خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ.)

عن أبي امامة قال سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ (ﷺ) يَقُولُ :(اقْرَءُوا الْقُرْآنَ ؛ فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيعًا لِأَصْحَابِهِ)

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ (ﷺ): إِنَّ لِلَّهِ أَهْلِينَ مِنَ النَّاسِ : قَالُوا : يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَنْ هُمْ ؟

قَالَ : (هُمْ أَهْلُ الْقُرْآنِ : أَهْلُ اللَّهِ وَخَاصَّتُهُ)

بنەماییە سەرەکیەکانی جوا نخوێندنەوە

زانینی جیێدەنگی پیتەکان (المخارج)

زانینی ئەو ئەحکامانەی کە لە ئە نجامی لێکدانی پیتەکان دروست دەبن

زانیی سیفەتی پیتەکان

زانینی وەستان و دەستپێکردن

ڕاهێنانی زمان و زۆر وتنەوەی

تەجوید : واتە جوانکردن , چاککردن (التحسين)

وهو إعطاء الحروفِ حقها .. من كل صفة لها ومستحقها

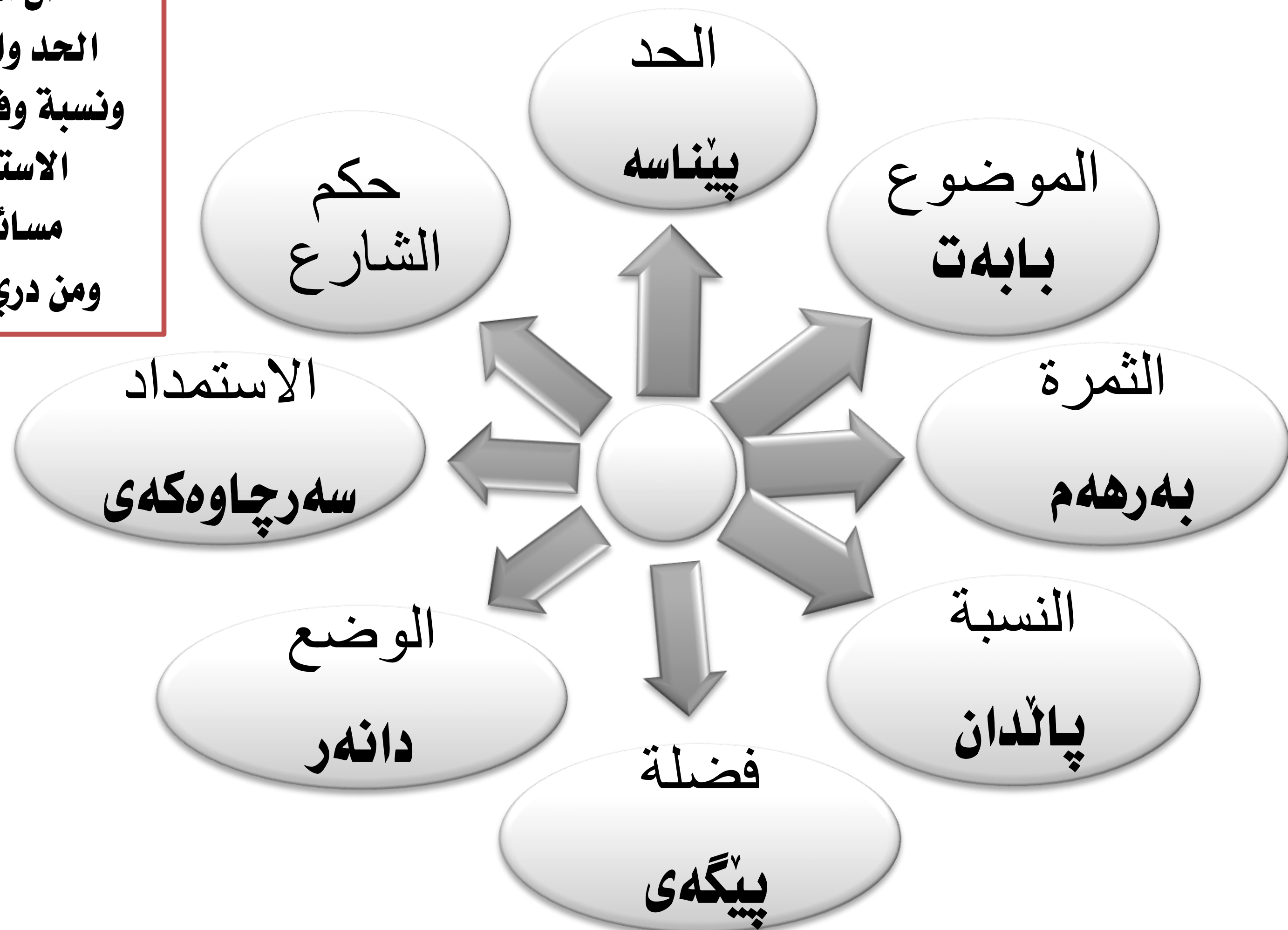
بریتیە لە دەربرینی ڕاست و دروستی پیتەکانی زمانی عەرەبی , ماف و حەقدانی پیتەکانە لە ڕووی مەخرج و سیفات. بەبێ هیچ زۆر لە خۆکردنێك .

حقَّهُ : ئەو سیفەتانە دەگرێتەوە کە لە پیتەکە جیانابنەوە وەکو (الهمس – الجهر)

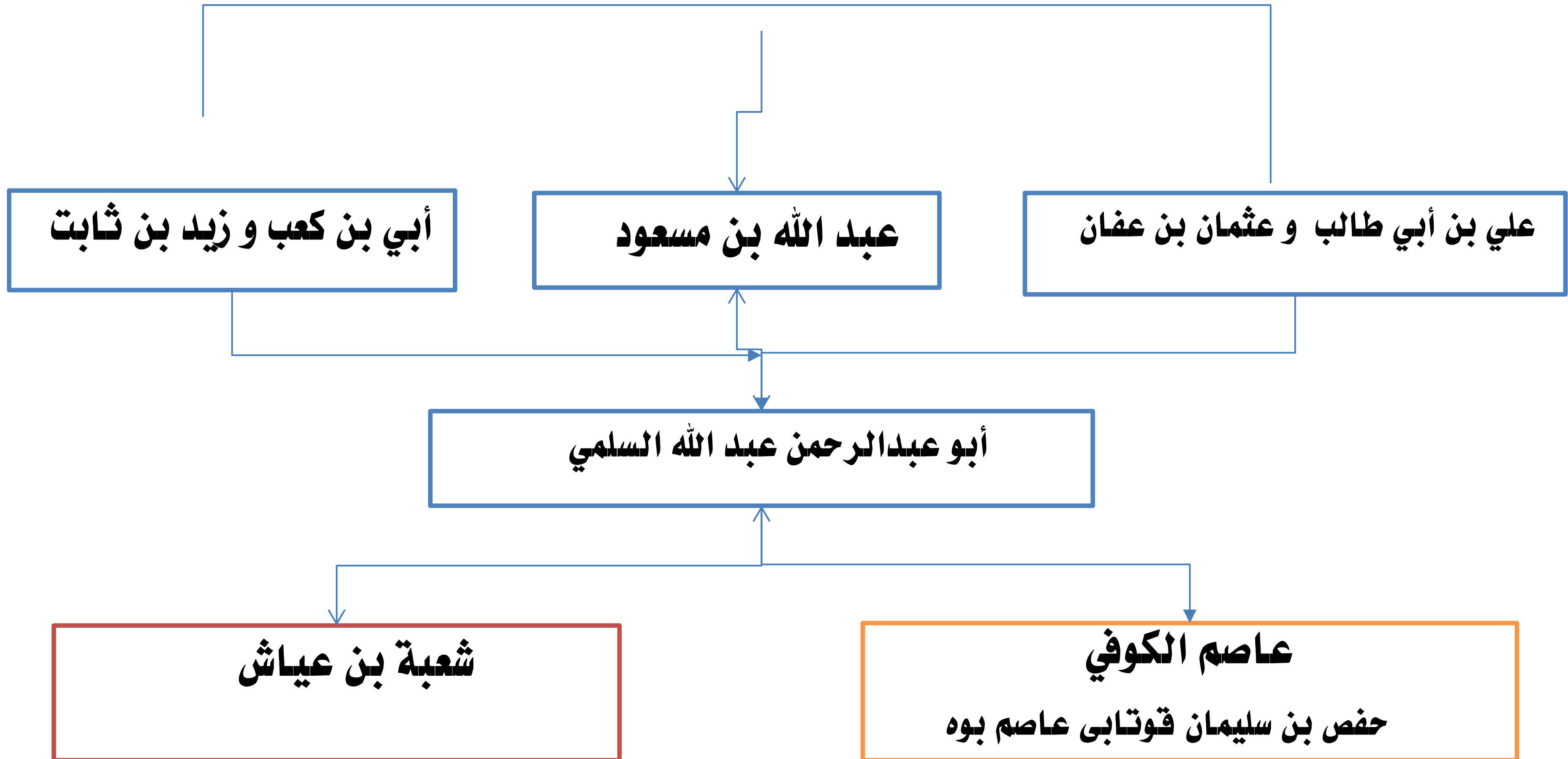
مستحقَّهُ : ئەو سیفەتانە دەگرێتەوە کە کاتێ لە هەندێك کاتدا تووشی دەبێت (الادغام - القلب)

ده یاسا بۆ دەستپێکی هەموو زانستێك

ان مبائ كلَّ فن ّعَشرة
الحد والموضوع و ثم الثمرة
ونسبة وفضلة والمواضع و الاسم
الاستمداد حكم الشارع
مسائل والبعض اكتفي
ومن دري الجيع حاز الشرفا

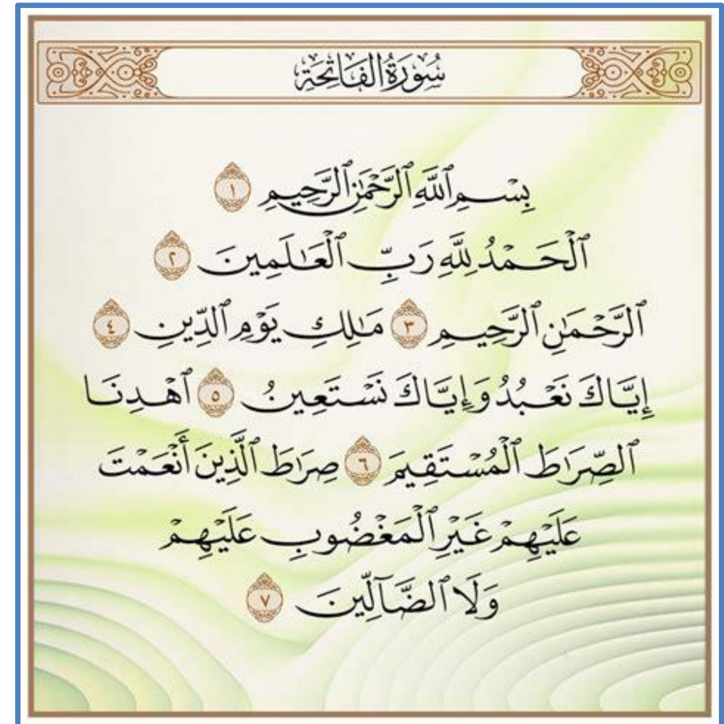

قورئانی پیرۆز
(بروایه حفص عن الامام عاصم)

ڕاستکردنەوەی هەڵە باوەکان لە سورەتی فاتحە

- ئاگەداری پیتی هەمزەکە بین لە ووشەی (الحَمدُ)
- ئاگەداری کەسرەی للامەکەی بین لە ووەی (اللّٰہ)
- ئاگەداری کەسرەی بائەکەی بین لە ووشەی (العلمين)
- ئاگەداری ووشەی را بین لەووشەی (الرحمن الرحيم)
- ئاگەداری نون و میمی کۆتاییەکان بین مافیان بدەینێ
- ئاگەداری هەردوو کەسرەی (مَلك يوم) بین مافیان بدەینێ
- ئاگەداری شەددەبین لە ووشەی (إيَّاكَ)
- ئاگەداری (ضمة) ی بین لە ووشەی (نعبدُ)
- ئاگەداری ووشەی (إهدنا) بین مافی همزەو هائەکەی بدەین
- ئاگەداری پیتی طا بین لە ووشەی (صراط)
- ئاگەداری پیتی صاد بین لە ووشەی (صِراطَ)
- ئاگەداری پیتی غین بین لەووشەی (المَغْضُوب)
- ئاگەداری پیتی ضاد بین لە ووشەی (الضَّالّين)

زانستی تەجوید (حوکمی ئەم زانستە)

شێوازی تیۆری

زانینی درێژکراوەکان و یاساکانی نوونی ساکین (فەرزی کیفایە)

شێوازی کرداری

دەربرینی پیتەکان بەبێ هەڵە و بەڕاست و ڕەوانی (فەرزی عەینە)

خوێندنەوەی قورئان بەرەچاوکردنی بنەماکانی زانستی تەجوید واجبێکی حەتمیە ئەمە بۆ چوونی هەریەکە لە زانایانی (ئیبن ئەلجەزەری – فەخری رازی – سیوطي - ئەبی عەمری دانی – ئەبی طالبي مەککی) فەرزی عەینە بەلگەیان

١ - خویندەوەی هاوەڵەکان و تابعین بەم شێوەیە بوە

٢ - گۆڕینی پیت و دەربرین هەڵە حەرامە .

ئیمامی نەوەوی دەلێت ووشەی (الضَّالين) بکاتە (الظالين) نوێژەکەی بەتاڵە / حەنەفیەکان و مالکیەکانیش هەمان رەئیان هەیە

جۆرەکانی هەڵە

هەڵەی ئاشکرا (جلي)

گۆرینی پیت و حەرەکات

هەڵەی نەهێنی (خفي)

ئە نجامنەدانی یاساکان

جۆرەکانی خوێندنەوە

لەسەرخۆ (التحقيق)

محمود خليل الحصري

مام ناوەند (التدوير)

سعد الغامدي

خێرا (الحدر)

ياسر الدوسري

جۆرەکانی خوێندەوەی الاستعاذة

- ﴿ فَإِذَا قَرَأْتَ القرآن فاستعذ بالله مِنَ الشيطان الرجيم ﴾ (النحل: 98)

خوێندەوەی له لای زۆربەی زانایان موستەحەبە چ لەسەرەتایی سورەت بێت یان لە ناوەڕاست
بەڵام لەلای هەندێك لە زانایان واجبە بخوێندرێت وەکو (عطاء , الثوري , أوزاعي , ابن حزم, ...هتد)

أعوذُ بالله مِن الشّيطان الرجيمِ

أعوذ باللهِ السّميعِ العليمِ مِن الشيطانِ الرجيمِ

أعوذ بالله السميع العليم من الشيطان الرجيمِ من هَمزهِ وَنفْخهِ وَنفْثهِ

الاستعاذة + البسمله (﷽)+ السورة / الحكم

پچڕاندنی هەموویان
قطع الجميع

بسم الله : سونەتێکی مؤکَدة
لە سەرەتایی هەموو سورەتێك
جگە لە سورەتی (**التوبه**)

گەیاندنی هەموویان
وصل الجميع

أَعُوذُ بـاللَه منَ الشّيْطَانِ الرّجِيم بِسْمِ الله الرّحْمنِ الرّحِيمِ) ، (الحمد لله رب العالمين

گەیاندنی یەکەم بە دووەم و پچڕاندنی دووەم لە سێیەم
(**وصل الاستعاذة بالبسملة بنفس وقطعهما عن أول السورة**)

پچڕاندنی یەکەم لە دووەم گەیاندنی دووەم بە سێیەم
(**قطع الاستعاذة اي بنفس ووصل البسملة بأول السورة بنفس**)

شێوازەکانی خوێندەوەی (بِسمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحمَنِ ٱلرَّحِيمِ) لە نێوان دوو سوڕەتدا

کۆتایی سورەت + **البسملە** + سەرەتایی سورەت / **الحکم**

گەیاندنی هەموویان
(**وصل الجميع**)

پچڕاندنی هەموویان
(**قطع الجميع**)

وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ
بِسمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحمَنِ ٱلرَّحِيمِ
قُل أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ

پچڕاندنی یەکەم لە دووەم گەیاندنی دووەم بە سێیەم
(**قطع اخر السورة ووصل البسملة بأول السورة**)

گەیاندنی یەکەم بە دووەم و وەستان پاشان سەرەتایی سورەت (**دروست نییە**)
(**وصل اخر السورة بالبسملة بنفس وقطعهما عن أول السورة**) غير الجائز

احكام النون الساكنة والتنوين

ئاشكرا كردن (إظهار)

ن+ (ء – ه – ع - ح – غ - خ)

(منْ ءامن) (منْ هاد) (منْ عندِ) (عليمٌ حكيم) (عليمٌ خبير)

گۆڕین (اقلاب)

ن+ ب = م

(منْ بعدِ) (عليمٌ بذاتِ الصدور)

تێهەڵکێشکردن (ادغام)

ن + يرملون (٦ پیت)

بەبێ مینگە

(اللام - الراء)

بە مینگە

ينمو

منْ نعمة , منْ مارج , منْ ولي , خيراً يره

منْ لدنه , منْ ربهم , غفورٌ رحيم -

شاردنەوە (الاخفاء)

ئەو پیتانەی کەماوەتەوە

(١٥ پیت)

(منْصورا)(أنفسكم) (ينْقلبون)

(منثورا) (اجراً كريماً) (كنتم) (منضود)

لە حاڵەتی اخفاء پێویستە مینگەکەی قەڵەو بکرێت ئەگەر ئەم پیتانە بە دوای هاتن (ص – ق – ط – ض - ظ)

أحكام الميم الساكنة

تێهەڵکێشانی لێوی (الإدغام الشفوي)

م + م = م

(جاءكمْ مّوسى) (ماهمْ منّكم)

(انْ كنْتمْ مُّؤمنين) (وما بكمْ مّن)

شاردنەوەی لێوی (الإخفاء الشفوي)

م + ب

(بينهمْ بِما) (اليهمْ بالمودة)

(وهمْ بالأخرة) (دَخلتمْ بيوتا)

ئاشکراکردن (الإظهار الشفوي)

م + 26 پیت

(رَمْزا) (وَيمْكرون) (أنْعمْت) (الشمْس) (وَانْتمْ تتلون)

(عليكمْ رقيبا) (عليهمْ صلوات)

پلەكانی مینگە (مراتب الغنة)

لەوپەری تەواویدایە (أكمل ماتكون)

غنە لە پیتەكانی
(نّ — مّ)
شەدەدار بێت
ثمّ كلا سیعلمون — فلن نّزیدكم

ناتەواو (ناقص)

لە كاتی
ئاشكراكردن
(اظهار)
منْه
(واهجرهمْ
هجرا)

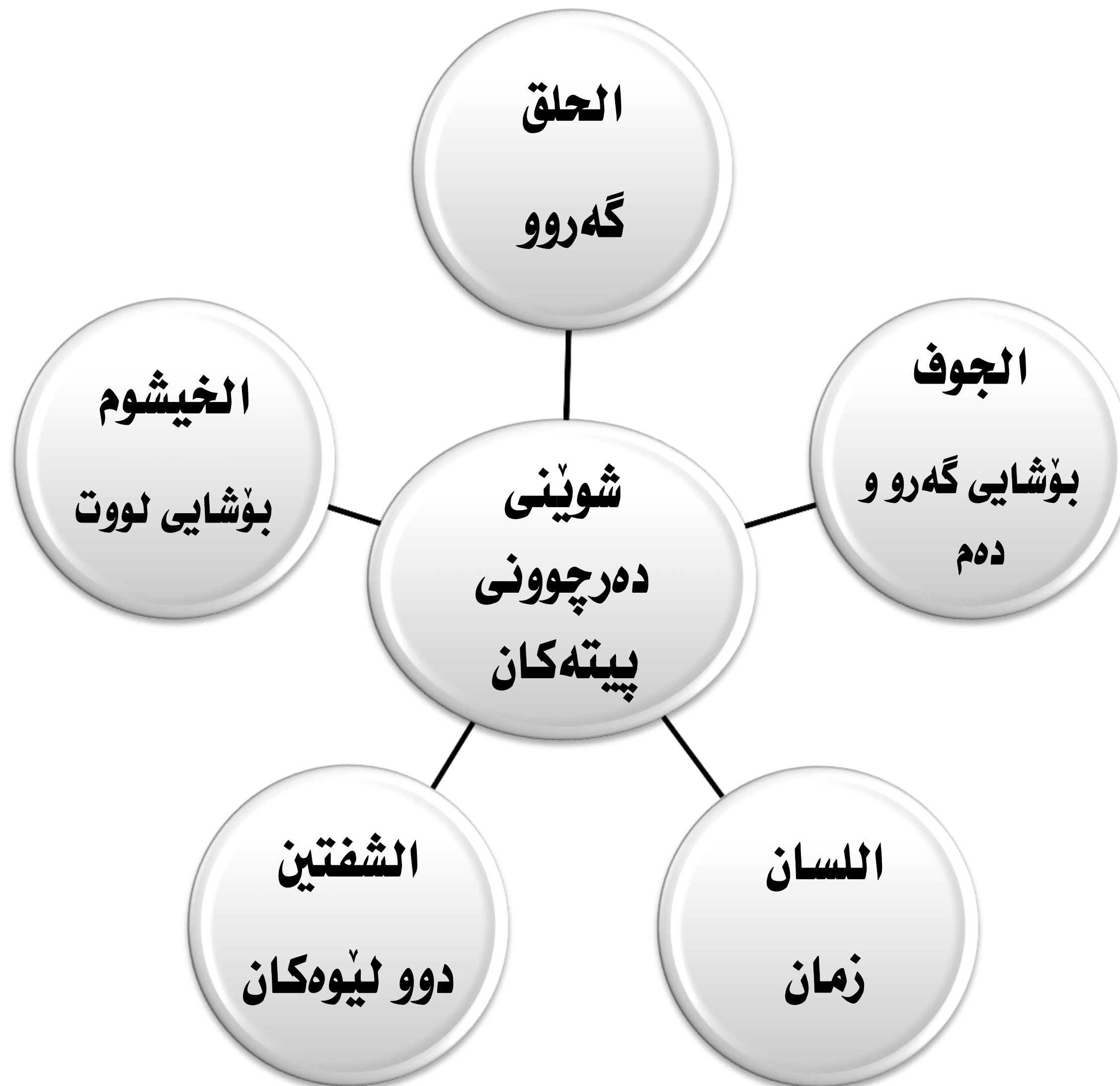
ناتەواوترین (أنقص)

لە (نون - میم)
جولەداركەمترین پلەی
مینگەی هەیە
یومٍ - ثمودُ

تەواو (كامل)

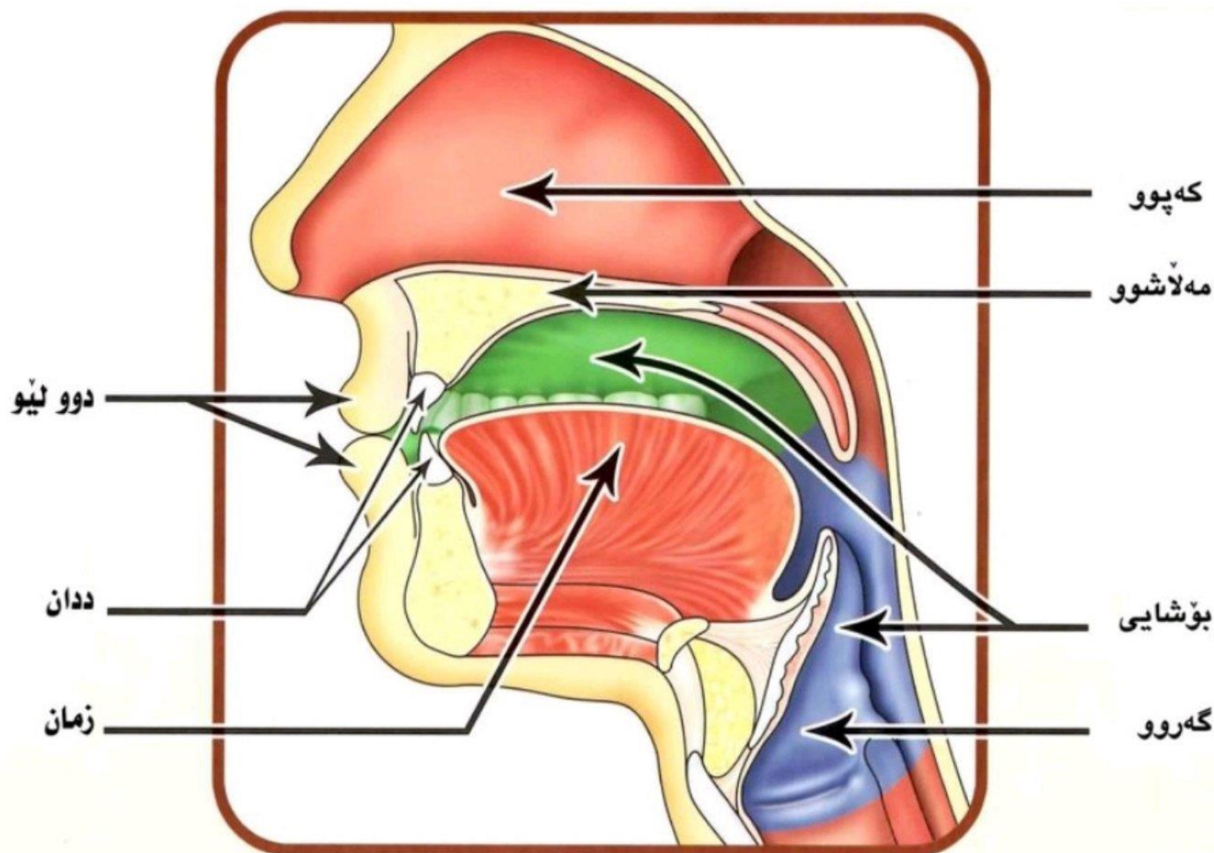
لەم كاتانەدا
ڕوودەدات
١- ادغام
٢- إخفاء
٣- اقلاب
(أفمن یمشي)
(أنشأكم)
(من بین یدیه)

مخارج الحروف (شوێنی دەرچوونی پیتەکان)

شوێنی دەرچوونی پیتەکان

ژمارەی دەرچوونی پیتەکان ڕای زۆرینەی قورئان خوێنەکان حەڤدە پیتەوە, وە ئەم حەڤدەیە دابەشی سەر پینج شوێن دەبێت

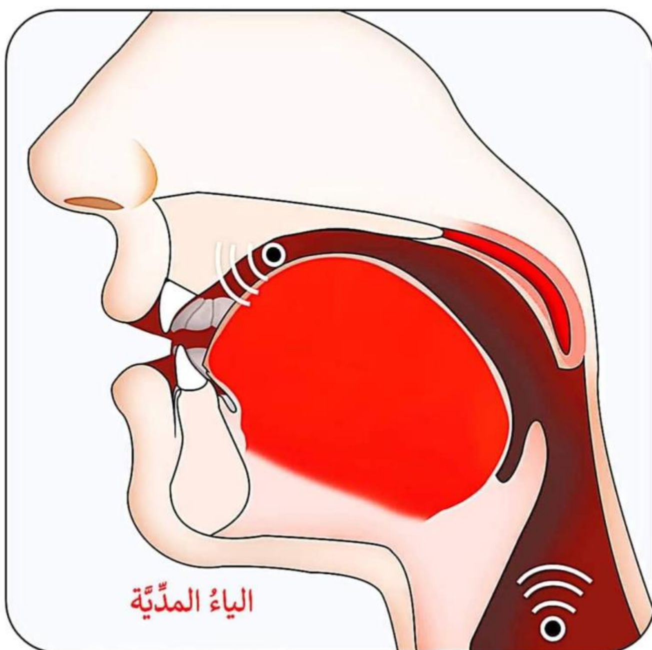

بۆشایی گەروو و دەم (الجوف)

الألف
قال – مالك

الواو المدية
تعملون – ءامنوا

الياء المدية
نستعين – العالمِين

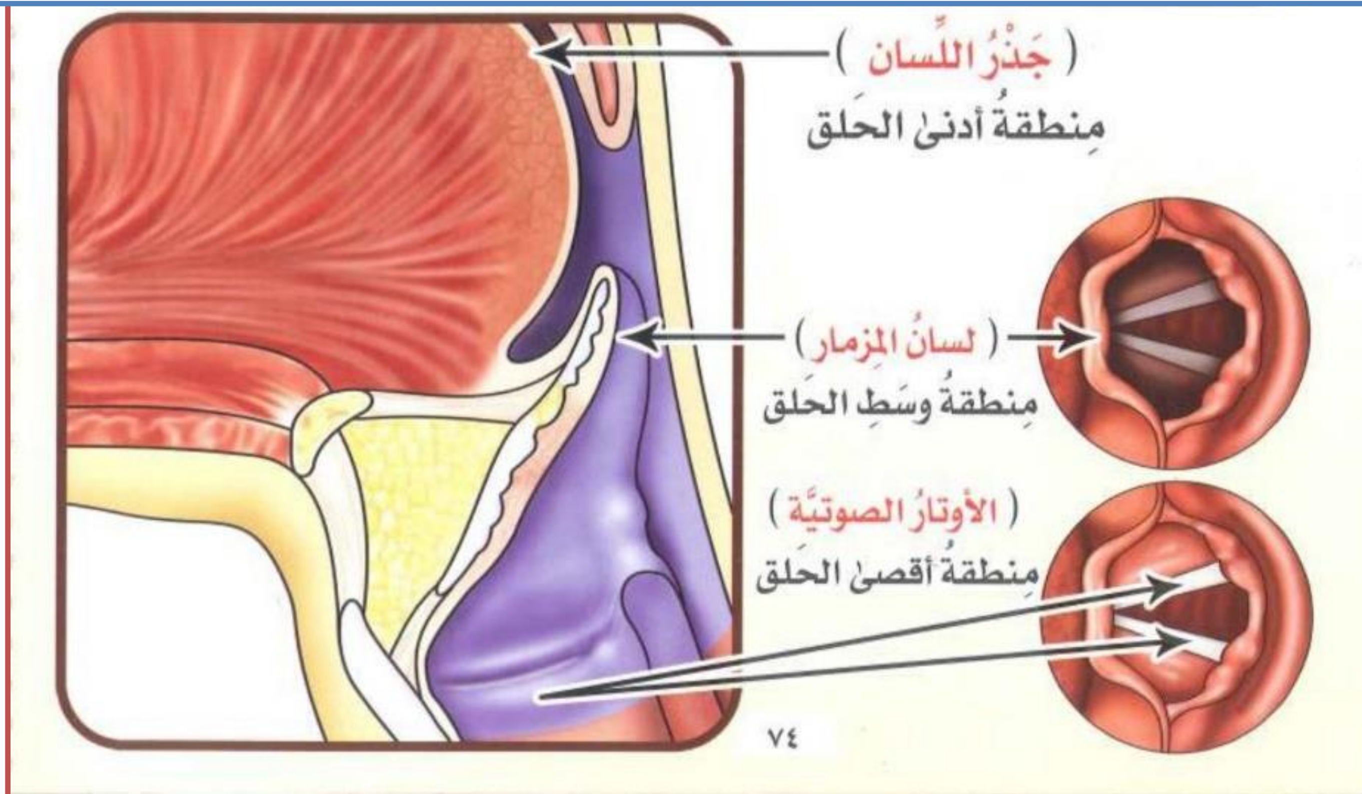
نُوحِيهَا – أُوذِينَا – ءَاتُونِي

مەرجەکانی چیە؟

- دەبێت ساکین بێت و پێشی لە رەگەزی خۆی بێت . (ئەلیف پێشی (فتحە) بێت – الواو پێشی (الضمة) بێت – یاء پێشتی (کەسرە) بێت
- نابێت مینگەی لەگەڵ بێت
- نابێت زۆر پچرانی هەبێت لە کاتی درێژکردنەوە

بەشەکانی گەروو (أقسام الحلق)

بەشەکانی گەروو

گەروو (الحلق)

أقصى الحلق

(ء – ه)

السَّماء – إهْدنا

وسط الحلق

ع – ح

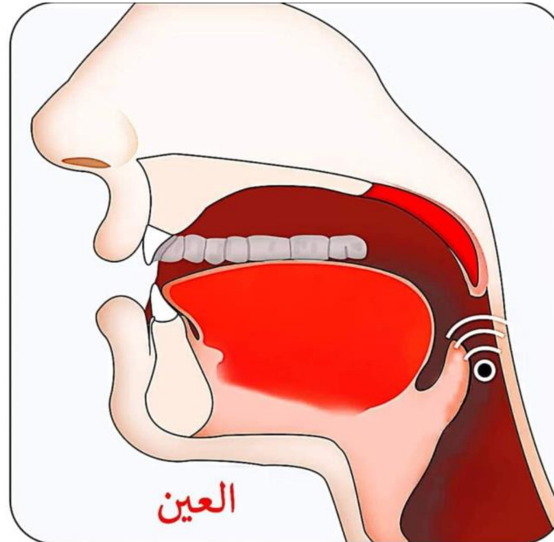
يعْلمون - قدْ أفلح

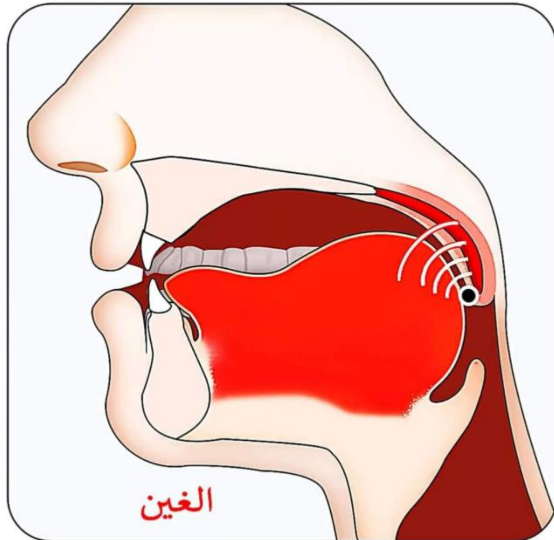
أدنى الحلق

غ – خ

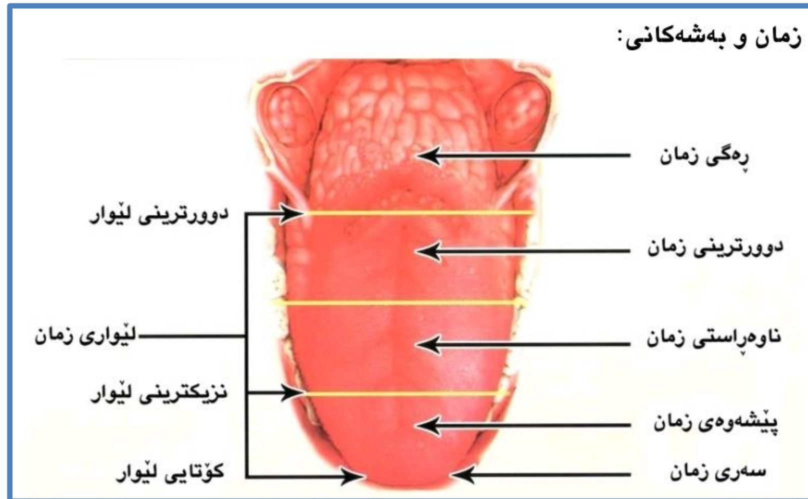
المغْضُوب - أخْلده

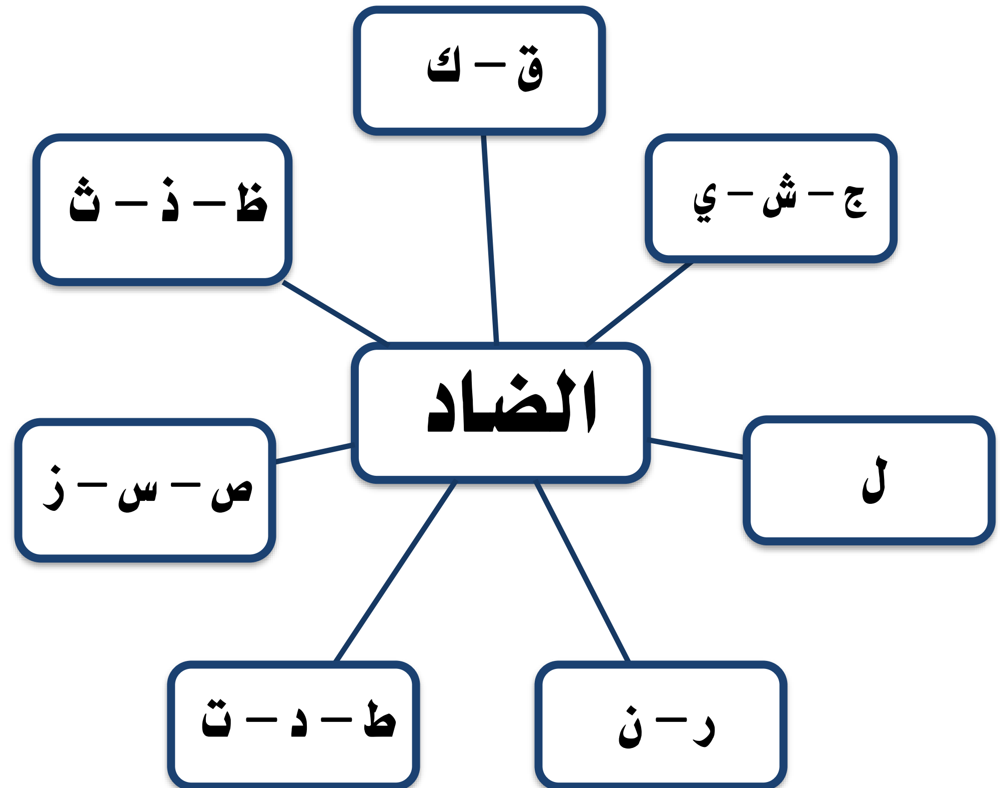

جێدەنگەکانی زمان ١٨ جێیە

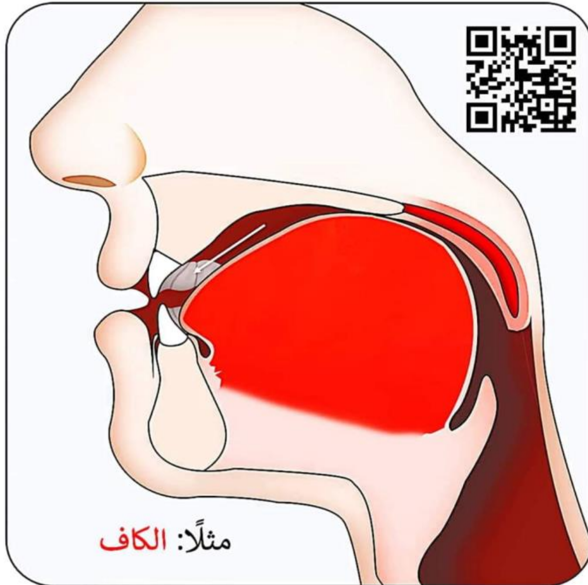
قاف : أقصى اللسان مع الحنك اللحمي

كۆتايي زمان لە گەڵ مەلاشووی گۆشتی

كاف : أقصى اللسان مع الحنك اللحمي والعظمي

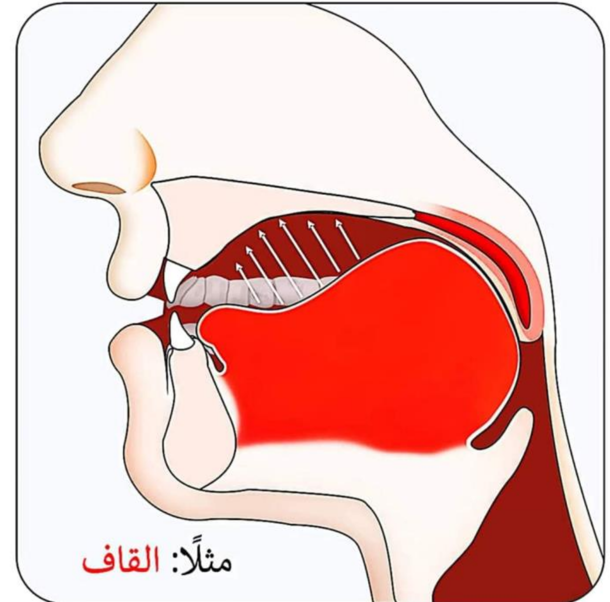
كۆتايي زمان لە گەڵ مەلاشووی گۆشتی و ئێسکی

پیتی (قاف) (كاف)

يقْذفون – يقْطعون

أكبر – الحُبُك

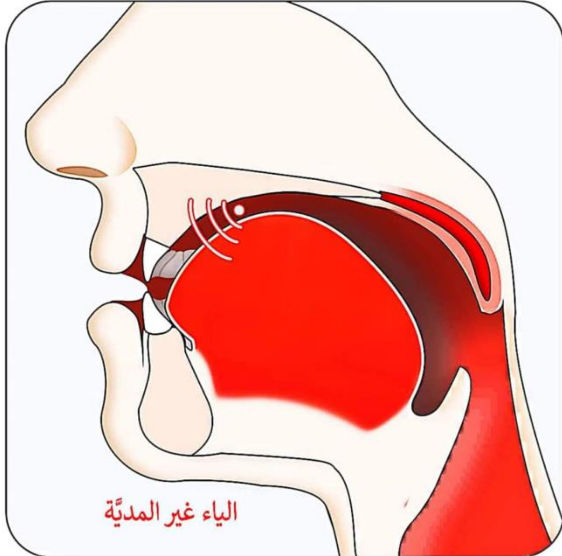
پیتەکانی ناوەڕاستی زمان

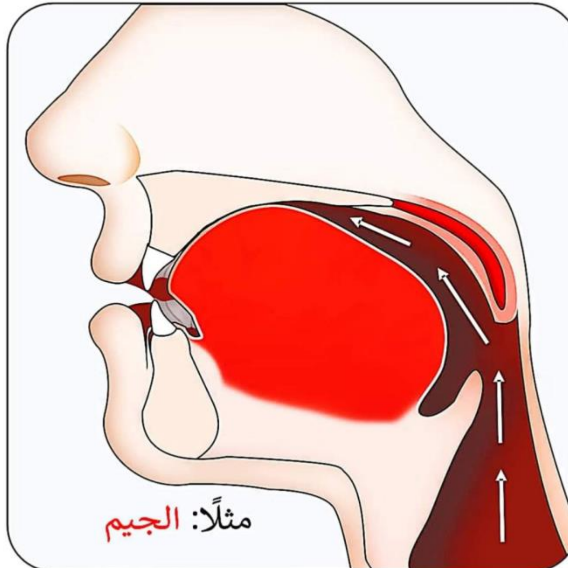
جيم – شين – ياء غيرالمدية

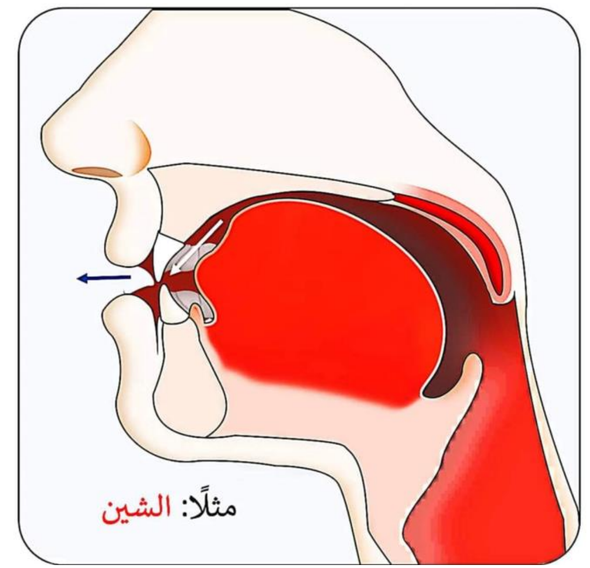
وسط اللسان مع الحنك الأعلى

ناوەڕاستی زمان لەگەڵ ناوەڕاستی مەڵاشووی سەرەوە

تجري – الشيطان – عليهم – إيّاك – الحَج - أشتاتا

پیتی (ضاد)

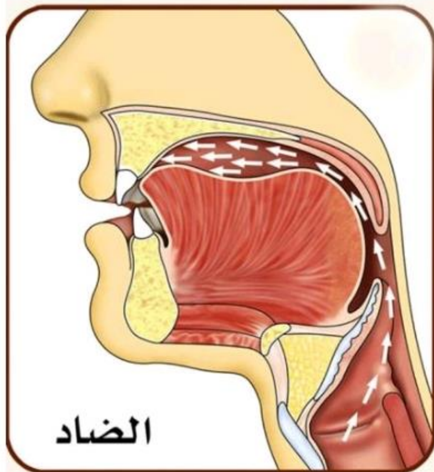
وَالضادُ : من حافَتِه إذ وَ لِيا..... لاضْراس من ايسَرَ أوْ يُمْناهَا

یەکێك لە دوولێوارِی زمان یَان هەردووکیان لەگەڵ دیوی ناوەوەی ددانە خرێکانی سەرەوە .

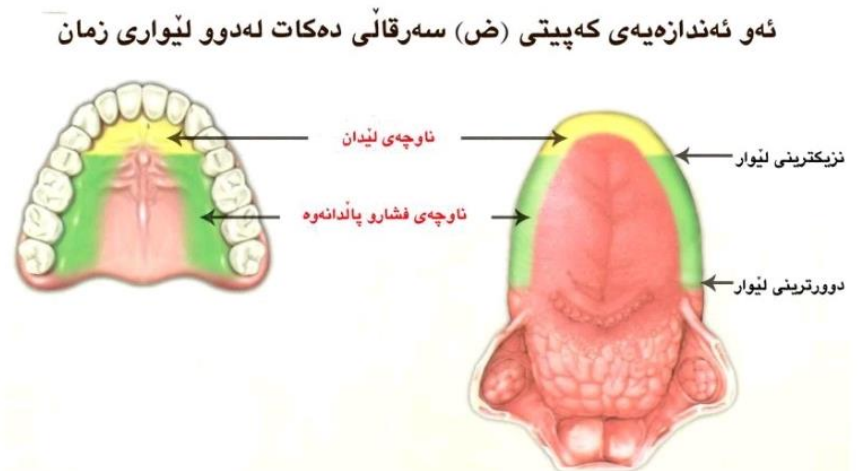
جیاوازی نیە لای چەپ بێت یان ڕاست (لکاندنی لێواری زمان بە خرێکانی بەشی سەرەوە)

يخرج من أحدى حافتي اللسان أو من كلا الحافتين مع ما يحاذيها من الجدار الداخلي للاضراس العليا

الضّالين – مغضوب – الأرض – أنقض – أفضتُم - أضْطره – ضَنِين - وخُضْتُم

دەرچەی پیتی (اللام)

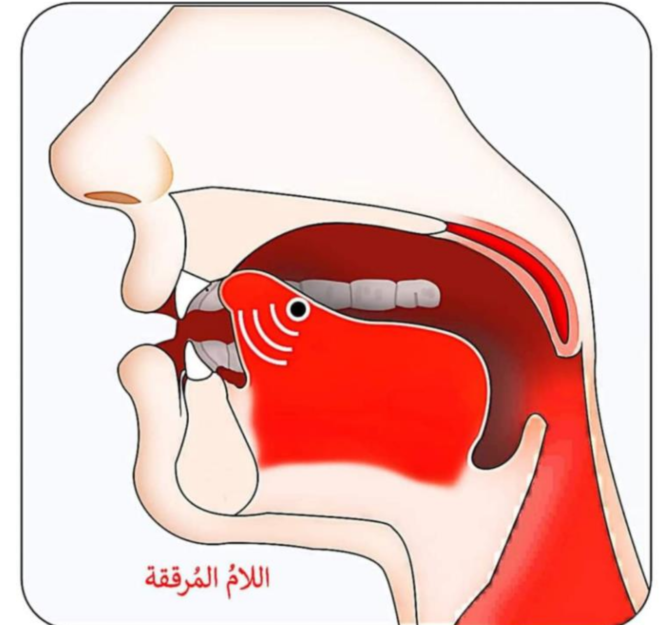
من أدنى حَافَتي اللّسان إلى منتهى طرَفِه مع ما يحاذيهما من الحنَك الأعلى

لە نزیکترین بەشی دوو لێوی زمان تا کۆتایی نزیکترینی زمان لە گەڵ بەرامبەری خۆی لە مەڵاشوو سەروو

ادناها لمنتهاها

والله - عبدالله – انزلنا – الجنة – دين الله افواجا – ملك – من لله

پێشەوا ئیب حاجیب دەلێت : لە ناو پیتەکاندا هیچ پیتێکمان نیە مەخرەجی فروانتربێت لە مەخرەجی لام

دەرچەی پیتی (نون)

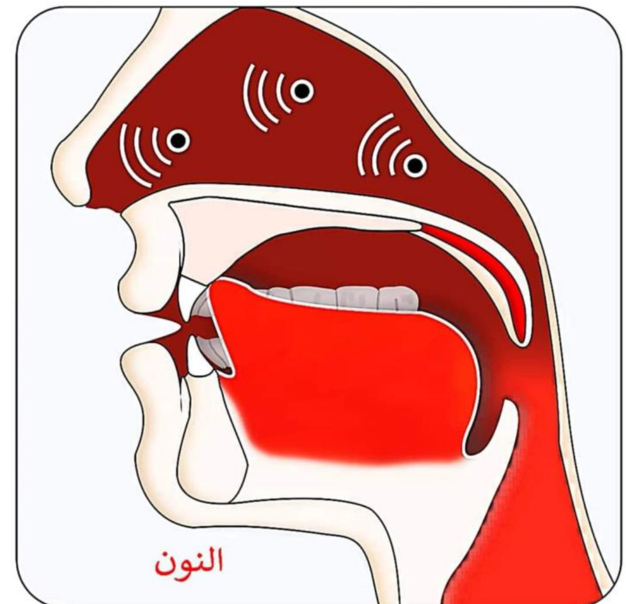
من طرف اللِّسان مع ما يحاذيه من اللِّثة تحتَ مخرج اللام بقليل ويصاحبُها غُنَّة من الخيشوم

پێشەوەی زمان کەمێك بۆ سەر پشتی زمان لە گەڵ پووکی ددانەکانی (دوانەی سەرەوە)
کەمێك لە ژێر دەرچەی لام لەگەڵ مینگە لە بۆشایی لووت دەردەچێت یەکتری تەواو دەکەن

انزلنا – الجنة – دين الله افواجا – من الله – ناصية – نستعين

من طرف تحت اجعلوا

پێشەوەی زمان لەگەڵ بەشی سەرەوەی پوکەکان کەمێك خوار مەخرەجی لام

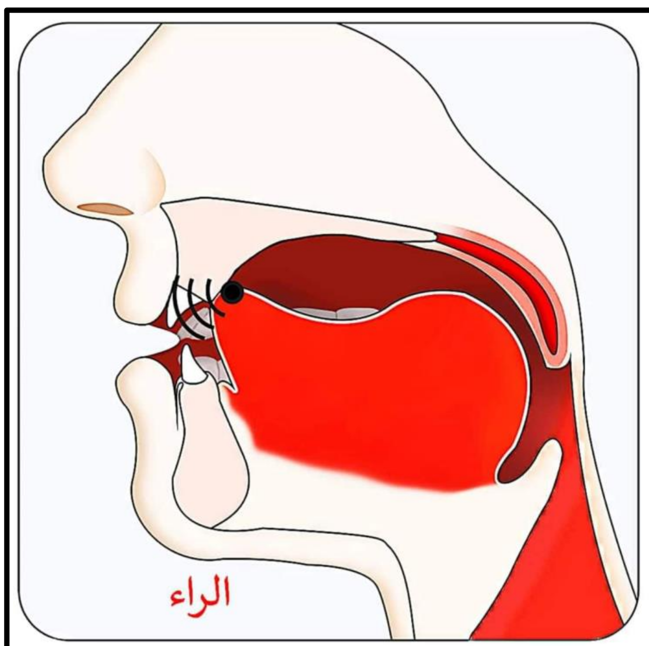
دەرچەی پیتی (راء)

من طرفِ اللسان مع ما يحاذيه من اللِّثة قريباً من مخرج النون

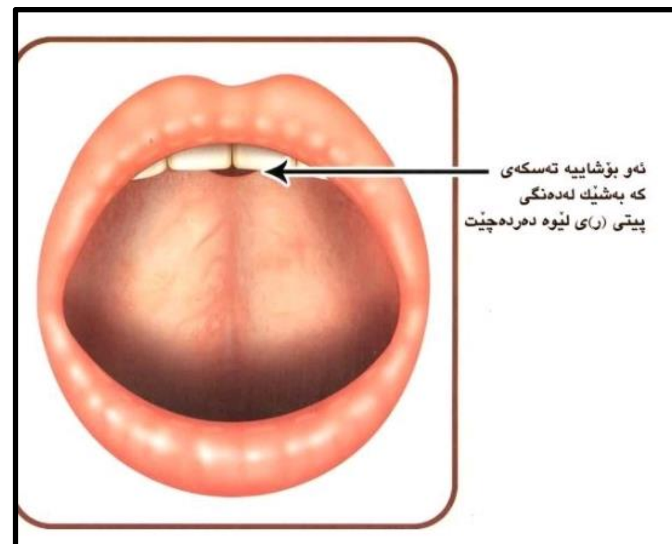
پێشەوەی زمان کەمێك بۆ سەر پشتی زمان لەگەڵ پوکەکانی سەرەوە نزیك دەرچەی پیتی نون

الراء : يدانيه لظهر ادخلُ

القمر – الفجر – القدر – القرءان – الرحمن – الرحيم - مُسْتَقَرّ

والراء يدانيه لظهر ادخلوا
خەلیل کوری احمد
پیتەکانی
(نون- لام – راء) بە ذلقیه
ناو بردوە واتە لە لێواری
زمان دەردەچێت لەگەڵ بەشی
سەرەوە

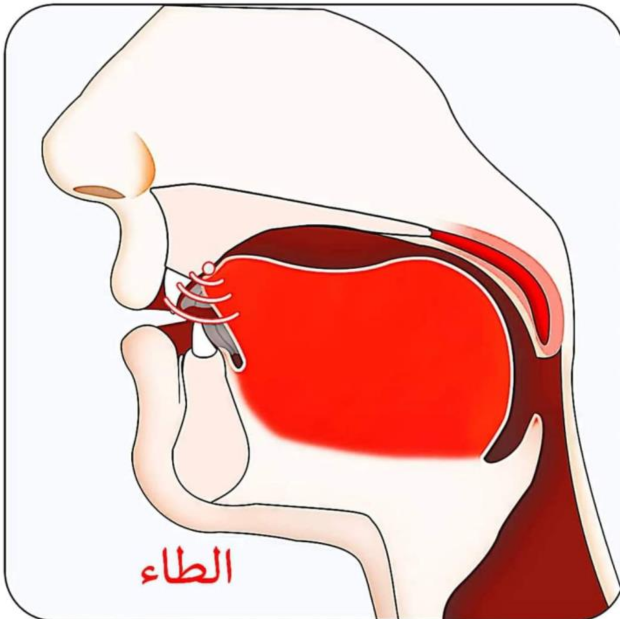

دەرچەی پیتی (الدال – التاء – الطاء)

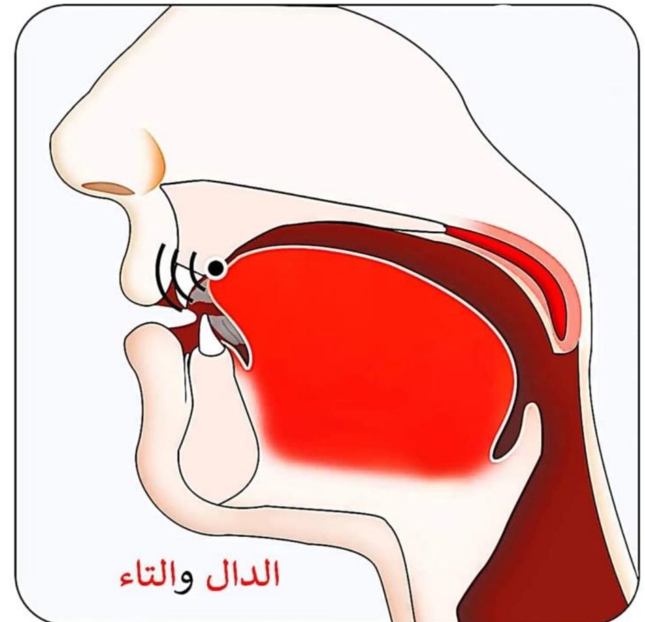
(طرف اللسان مع أصول الثنايا العليا)

پێشەوەی زمان لەگەڵ ڕەگی دوو ددانی سەرەوە

أحد – الصَّمد - شَطره - وَاعْتدنا – الدَّين – المسْتَقيم - لُوطْ - مُحيطْ

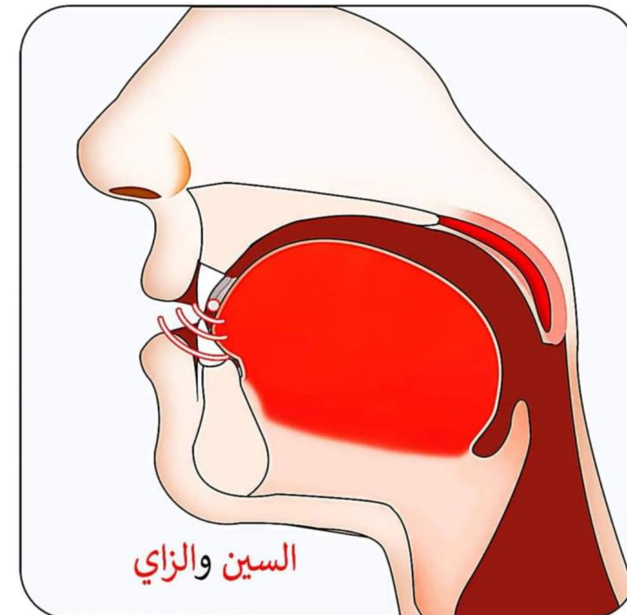
ئەم پیتانە پێیان دەگۆترێت (الحروف النطعية) دەیلکێنین بە بنی دانەکانەوە

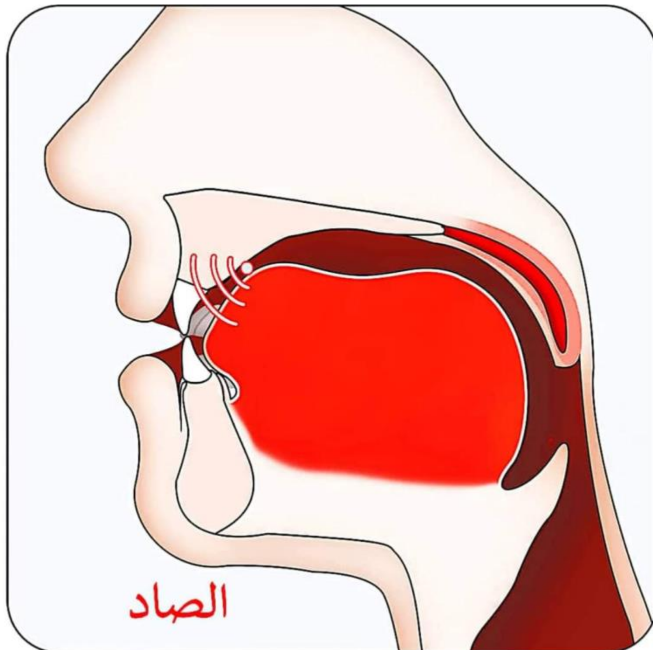
دەرچەی پیتی (صاد – زاي - سين)
(والصفر مستكين منه ومن فوق الثنايا السفلى)

پێشەوەی زمان دەدەین لە دیوی ناوەوەی هەردوو دددانی خوارەوە
دەنگەکە لە نێوان هەردوو ددانی سەرەوە و خوارەوە دەردەچێت

ومن أصدق – يَسْطُون – المسْجد – رِزقا – صِراط – الزَّبَانية

بۆیە پێیان دەلێن
صفیر چونکە وەك
دەنگی باڵندە وایە
أس – أز– أص

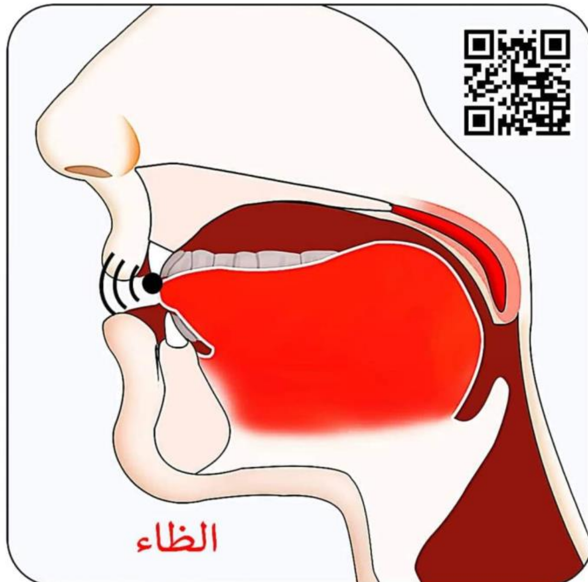

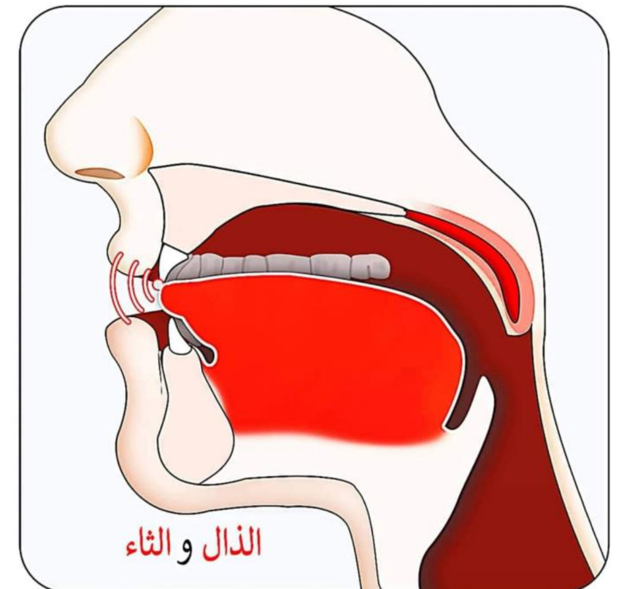
دەرچەی پیتی (ظاء – ذال – ثاء)

(طرف اللسان مع اطراف الثنايا العليا)

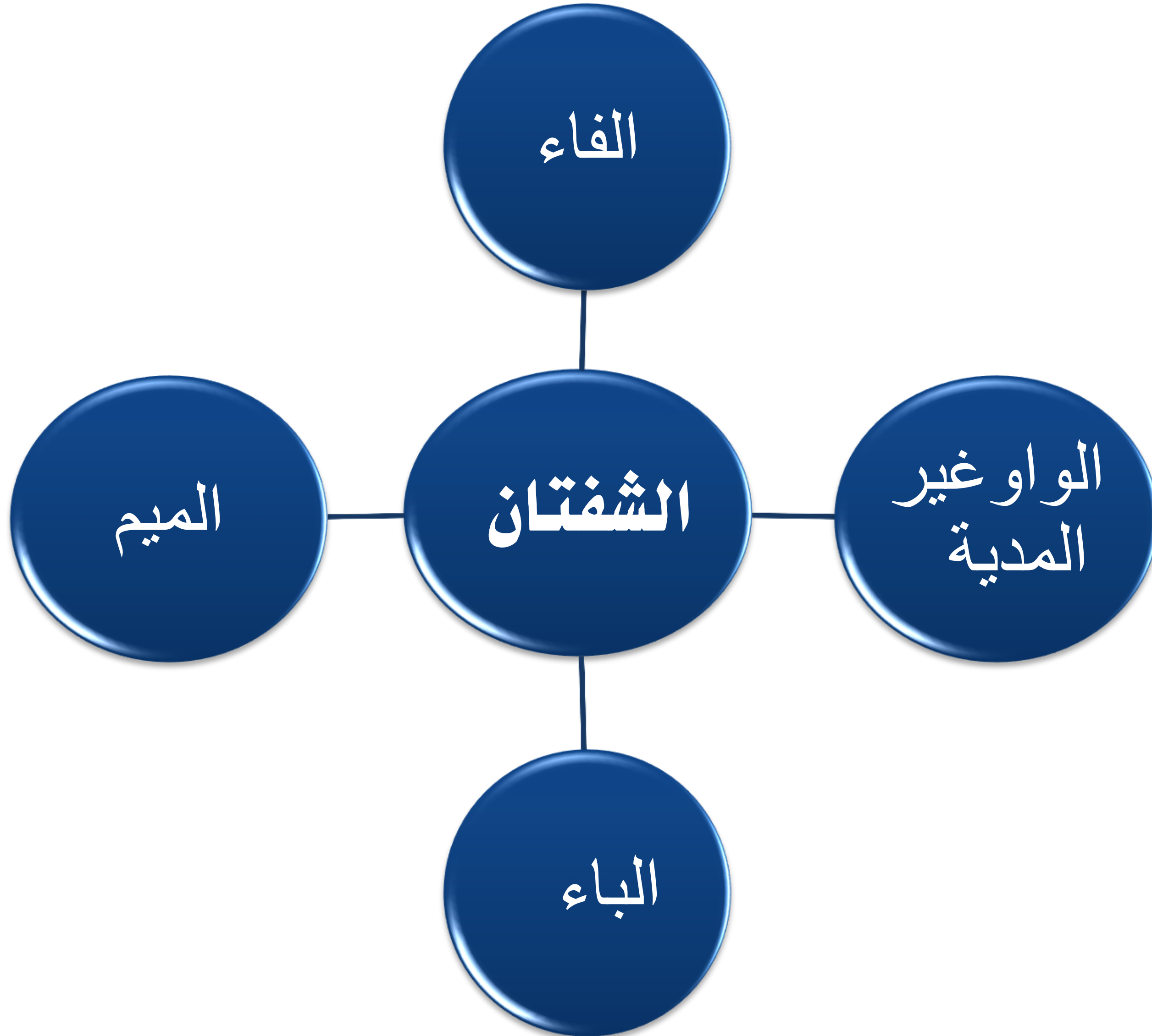
پێشەوەی زمان دەدەین لەگەڵ تیغی دووانەی سەرەوە

أظلم – الظلمت – الذَّين – الكَوثر - مد الظل – الظنّ - يَظلِمُون
مبثوثة – اثنين - أعُوذ

ليّوەكان (الشفتان)

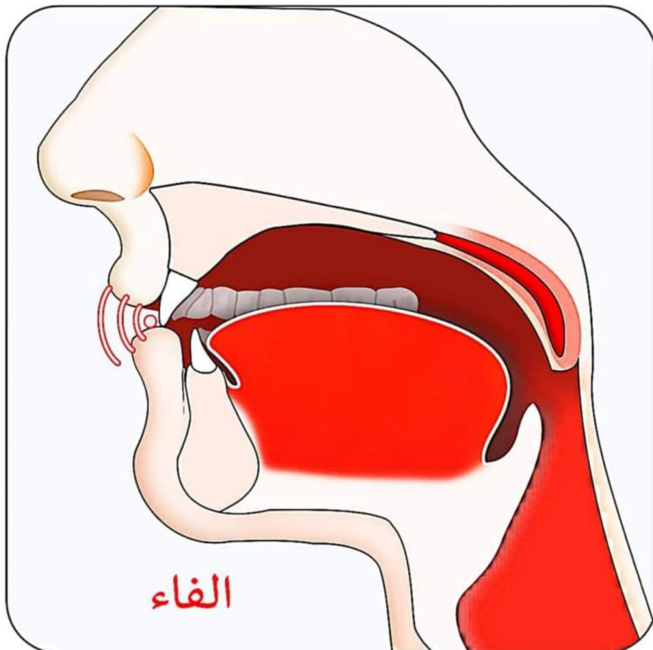
دەرچەی پیتی (فاء)

(بطن الشفة السفلى مع أطراف الثنايا العليا)

هەردوو دووانەی بڕبڕەی سەرەوە دەدەین لە ناوەوەی لێوی خوارەوە

(ددانەکەی سەرەوە دەیانلکێنیت بە بەشی ناوەیی لێوی خوارەوە)

أفلا يَعقلُون – أُفٍّ – يَفلحون – قدْ أفلحَ– أفترى أكفاركم

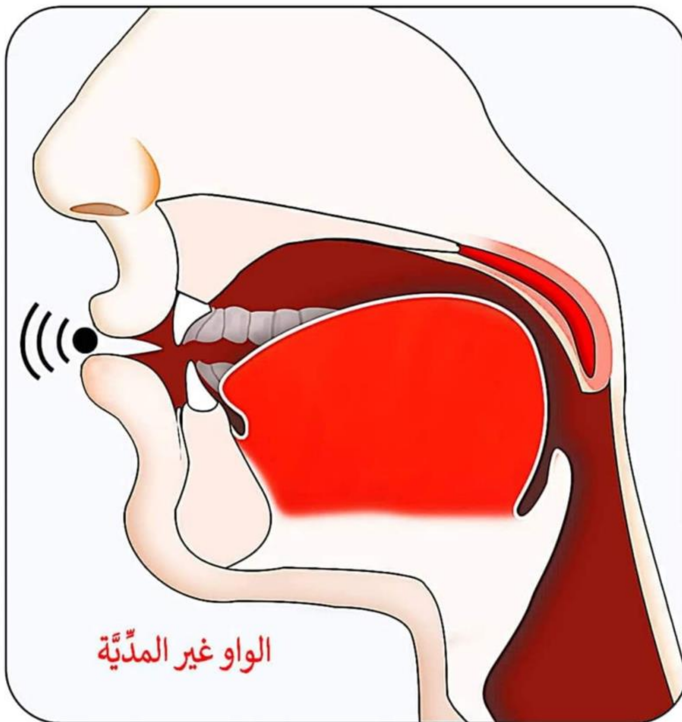

هەندیك لە قورئان خوێنەکان لێویان کۆدەکەنەوە بۆ ناوەوە دواتر دەیدەن لە ددانەکانی سەرەوە کە ئەمەش هەڵەیە .

دەرچەی پیتی (الواو غير المدية)
(ارتفاع أقصى اللسان بانضمام الشفتين)

پشتەوەی زمان بەرزدەبێتەوە , لێوەکان بە بازنەیی و کراوەیی بۆ پێشەوە دەینین

وإن لَك – مَوعدا – وَاللّه - وُجوه – يَوم – أوَّلِين – وهوَ – وِقرا – وِزرا - كُفُواً

دەبێت واوەکە مەددی نەبێت

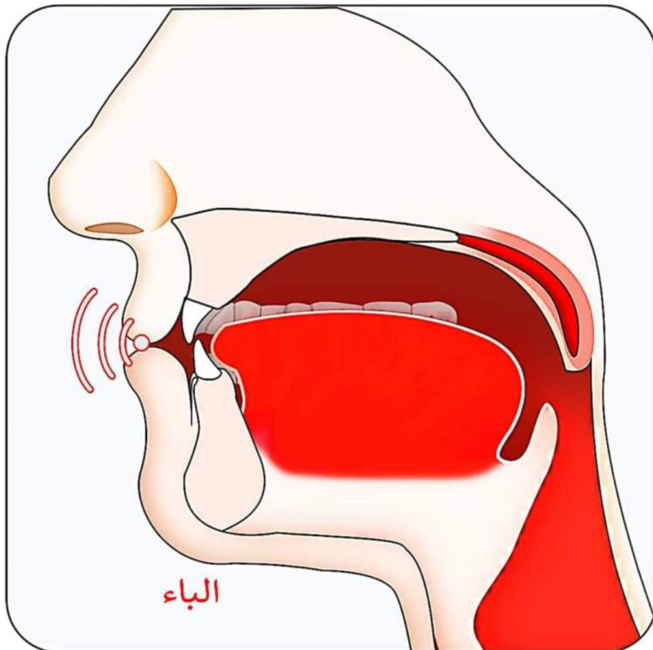
هەرسێ پیتەکان (الواو – الباء - الميم)
پێیان دەگوترێت (الحروف الشفهية)

دەرچەی پیتی (باء)

انطباق الشفتين على بعضهما

بە یەکتر گەیاندنی هەردوو لێوەکان بەبێ بوونی بۆشایی لێوەکان

فَانصَبْ – لهبّ - كَسبْ – باسط – بَرق – أبْصَار

بانطباقهما

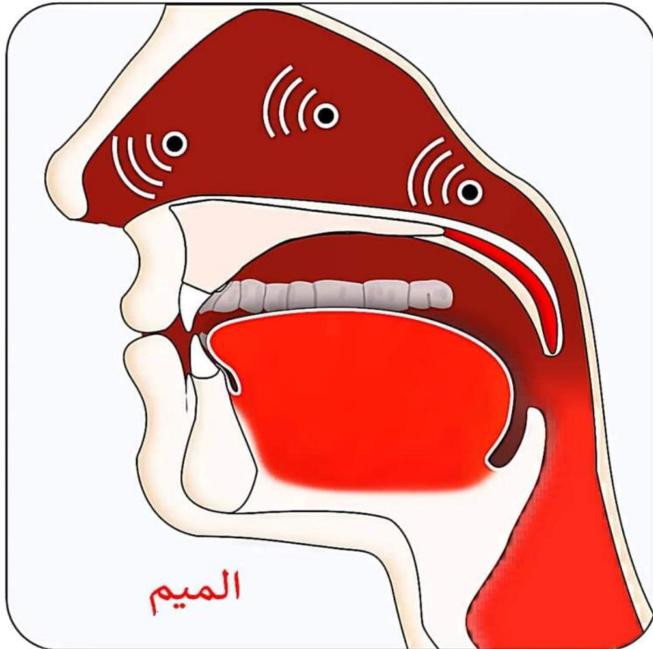
لێکدانی لێوەکان بەبێ ئەوەی زمان هیچ بکات

دەرچەی پیتی (الميم)

بانطباق الشفتين ويُصاحبُ ذلك غُنَّة من الخَيشوم

به یەکتر گەیاندنی هەردوو لێوەکان بەبێ بوونی بۆشایی لێوەکان لەگەڵ هەبوونی مینگە

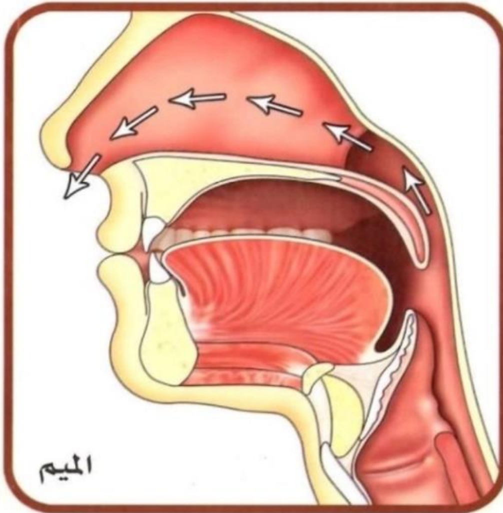
لهم مَّا - عنْكُم - ألمْ يَعلم - مِرصادا – المصِير

میم خەیشومی لە گەڵ دایە پێی دەلێن
(المُكَمِّل) بە کەسرەی میمی

دەرچەی پیتی (مینگە)
(الخيشوم)

کە پوو : ئەو کونەیە کە لووت دەگەیەنێت بە گەروو ئەم جێدەنگەش مینگەی لێدەردەچێت.

وَغنَّة : مخْرجُها الْخيشُومُ

مینگە پیتێك نییە بنووسرێت و شێوەشی نیە
بۆیە هەندێك لە زانایان رەخنەیان لە ئیبنو لجەزەری گرتووە کە شوێنی دەرچوونی بۆ داناوە بۆیە باشتر وایە بە سیفەت یان بە پیتێکی لاوەکی ئەژماربکرێت

سيفاتى ڤيتهكان (صفات الحروف)

صفات ذاتية

لها ضد

الهمس – الجهر

الشدة – بينة - الرخاوة

الاستعلاء - الاستفال

الإطباق – الانفتاح

الإذلاق – الإصمات

ليس ضد

١- الصفير (ص – س - ز)

٢- القلقلة (قطب جد)

٣- اللين (و - ي)

٤- الانحراف (ل - ر)

٥- التكرار (ر)

٦- التفشي (ش)

٧- الاستطالة (ض)

٨- الغنة (ن - م)

صفات عرضية

التفخيم – الترقيق

یەکەم: (الهمس دژەکەی الجهر)

چرپە (الهمس)

لە شاراوەیی دەنگ لە بیستن لە ئە نجامی کرانەوەی دوو دەنگە ژێیەکان

(١٠) فحثه شخص سكت

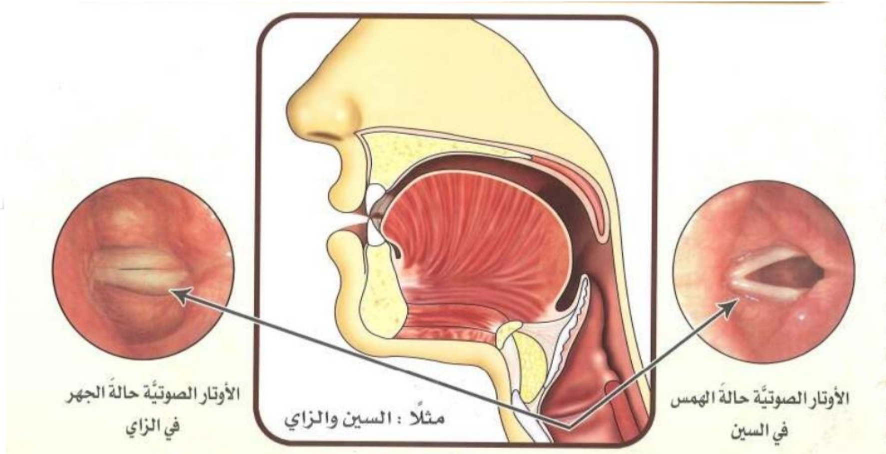
اللّه - أفلح - الشيطان – أخلدة – الناس – أكبر – السموات

ئاشكرا (الجهر)

لە ئاشکراکردنی دەنگ وبیستنی دەنگ لە ئە نجامی لێکدانی دەنگە ژێیەکان

(١٩)

السماء – أظلم – اقبل – ذلك

دووەم : الشدة دژەکەی الرخاوة

الشدة (توند)
لە تێپەر نەکرنی و گیرانی دەنگ لە شوێنی دەرچەکە

(٨)
أجد قط بكت

أكبر – في شك – سجرت – اقض – سماء – لوط

البينية (مام ناوەند) (لن عمر)
لەرۆیشتنی بە شێکی دەنگەکە لە شوێنی دەرچونی پیتەکان

الحمدلله – أنعمت – نستعين – نعبد – الرحيم – الفجر – القمر – القدر

الرخاوة (خاوی و نەرمی)
لە رۆیشتنی تەواوی دەنگی پیتە خاوەکە

(١٦)
الناس – اشتاتا – أفلح – عشرا

سێیەم: الاستعلاء دژەکەی الاستفال

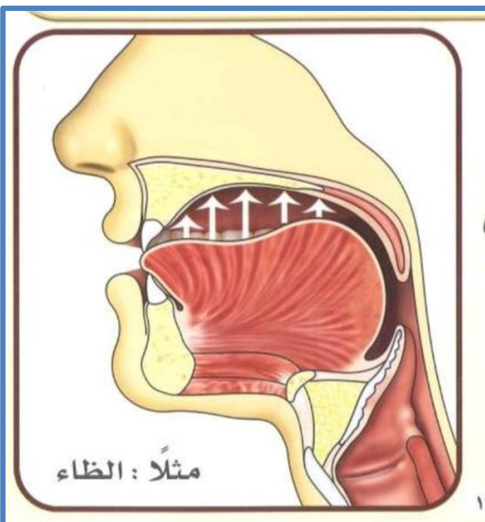
بەرزی
دەنگ بەرزدەبێتەوە بەرەو مەڵاشوو

(٧)
خُص ضَغْط قِظ

الحق - غافر - ظالم - خالد -
صالح - طه - خالد - ضَلال

نزمی
دەنگ بەرز نابێتەوە بەرەو مەڵاشوو (بێجگە لە پیتەکانی بەرزی)

فأهلكنهم - ويل للمطففين-
وكان الله - عذاب

یەکەم : (الاطباق دژەکەی الانفتاح

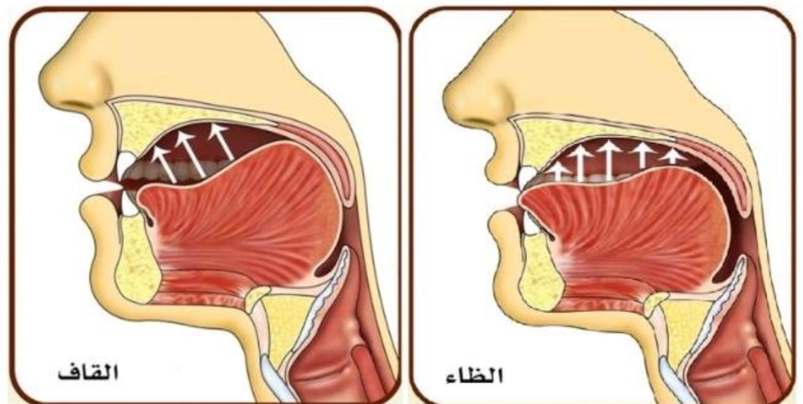
داخران : گیربوونی دەنگ لە کاتی دەربرینی پیتەکانی داخراو لە نێوان مەڵاشووی سەروو (پەنگبخواتەوە)

صاد – ضاد – طاء – ظاء

یَطمَعكُم – يَقبِض – قسط – أظلم – الطامة

کراوە : دەنگ گیرنابێت لە نێوان زمان و مەڵاشووی سەروو (دووركەوتنەوە , والاّكردن)

باقی پیتەکانی تر جگە لەم چوارەی داخراو

سیفەتی جووتکردن تایبەترە لە سیفەتی بەرزی واتە : هەموو پیتەکانی جووتکردن سیفەتی بەرزی هەیە بەلاّم مەرج نیە هەموو بەرزیەك سیفەتی جووتكردنی تێدا بێت.

سيفاتى ڤيتهكان (صفات الحروف)

لها ضد

الهمس – الجهر

الشدة – بينية - الرخاوة

الاستعلاء - الاستفال

الاطباق – الانفتاح

الاذلاق – الاصمات

ليس لها ضد

١- الصفير ← (ص – س - ز)

٢- القلقلة ← (قطب جد)

٣- اللين ← (و - ي)

٤- الانحراف ← (ل - ر)

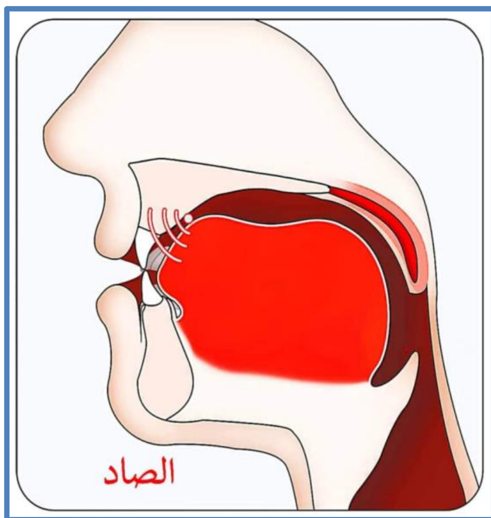
٥- التكرار ← (راء)

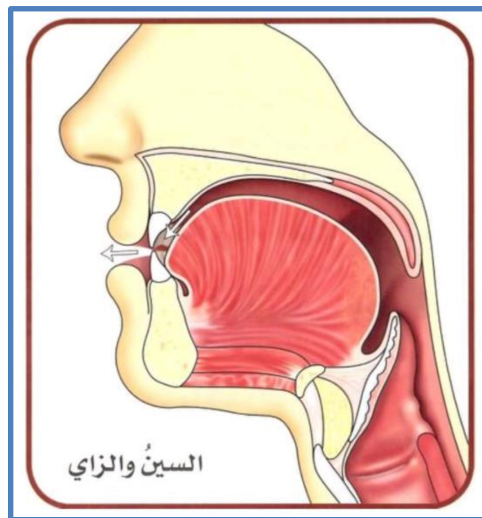
٦- التفشي ← (ش)

٧- الاستطالة ← (ض)

٨- الغنة ← (ن - م)

ئەو سیفەتانەی دژیان نیە (یەکەم : الصفیر)

فیکە(الصفیر)
دەنگێکە لە دەنگی باڵندە دەچێت
بریتیە لە تیژی دەنگی پیت – دەنگی
پیتەکە بە شوێنێکی تەنگدا دەڕوات

صاد – زاي – سین
مستقیم – فَصْبر – رِزقا – مَسْجِد –
الصالحات – الزاني – السَامريّ – الصلاة
– الزکاة – واصطبر

دەنگی پیتی صاد (وەکو دەنگی قازە)
دەنگی پیتی زای (وەکو دەنگی هەنگە)
دەنگی سین (وەکو کوللە : کوللۆ)

دووەم : لەرینەوە (القلقلة)

هەژاندن – لە رینەوە
بریتیە لە دەرچوونی پیتە
هەژاندنەکان لەکاتی (ساکن) بێت بە
دوور کەوتنەوە لە نێوان هەردوو
ئەندامی دەربرین بەبێ ئەوەی
جوولەی لەگەڵ بێت

قاف – طاء – باء – جیم – دال
(قُطب جَد)

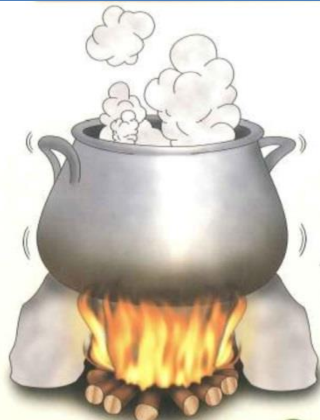
دوو جۆری هەیە

بچووک

قبلهم – قد أفلح – فاهبط منها
رجساً – يدخلون

گەورە

وتبَّ – الحقّ – اشدّ –
الحجّ

سێیەم : نەرم (اللين)

بريتيە لەو سيفەتەی کە دەچێتە سەر (واو – ياء) نەرم کەخۆيان (ساکن) بن لە پێشيانەوە (فتحة) هاتبێت
بە ئاسانی دەرچوونی پيتە لە جێدەنگەکەوە

قَوْم – قُرَيْش – البَيْت – خَوْف – شَيء

سُورَةُ قُرَيْشٍ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لِإِيلَٰفِ قُرَيْشٍ ﴿١﴾ إِۦلَٰفِهِمْ رِحْلَةَ ٱلشِّتَآءِ وَٱلصَّيْفِ ﴿٢﴾ فَلْيَعْبُدُوا۟ رَبَّ هَٰذَا ٱلْبَيْتِ ﴿٣﴾ ٱلَّذِىٓ أَطْعَمَهُم مِّن جُوعٍ وَءَامَنَهُم مِّنْ خَوْفٍۭ ﴿٤﴾

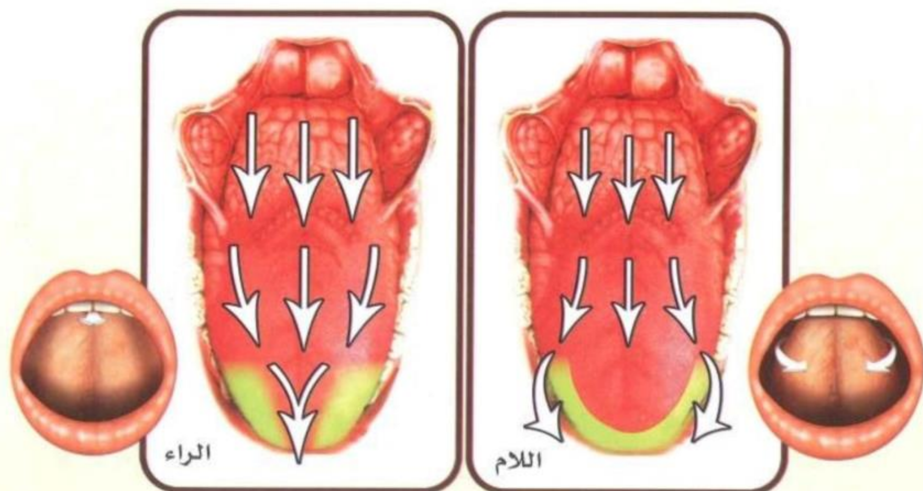
چوارەم : لادان و لار بوونەوەی دەنگی پیتەکان (الانحراف)

بریتیە لەلادانی دەنگی پیت لەبەر نە ڕۆیشتنی دەنگ بە تەواوی بە هۆی ڕێگری زمان لە هەردوو پیتی (لام - راء)

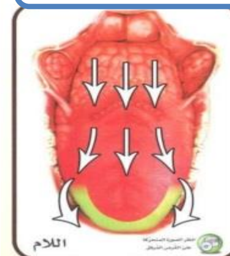
دەنگ لە پیتی لام لە ناوەڕاستی زمان لا دەدات بۆ هەردوولا تەنیشتی زمان بەڵام لە پیتی ڕا دەنگ لە لاتەنیشتەکانی زمان لادەدات بۆ ناوەڕاستی

أنزلنا - الفجر – القدر

تێبینی / لادان تەنها لە دەنگ نیە بەڵکو لە دەرچەش (مخرج) ڕوودەدات

شوێنی دەرچووی هەوا

يكونُ انحرافُ صَوتِ اللامِ إلىٰ جانبَيْ طرفِ اللِّسانِ لِاعتِراضِ الطَّرَفِ طريقَ اللام

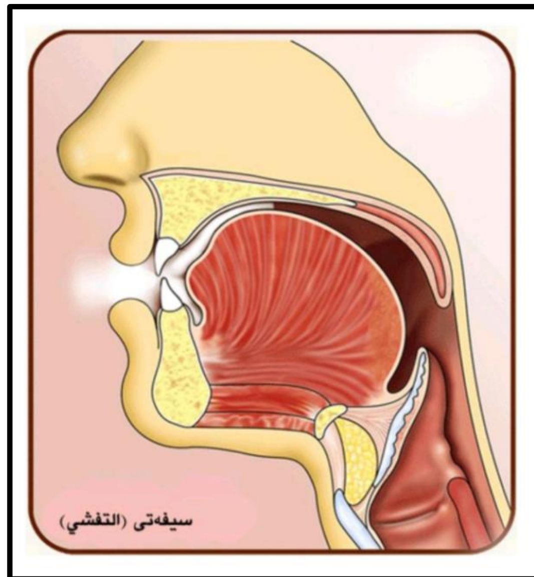
١٩٦

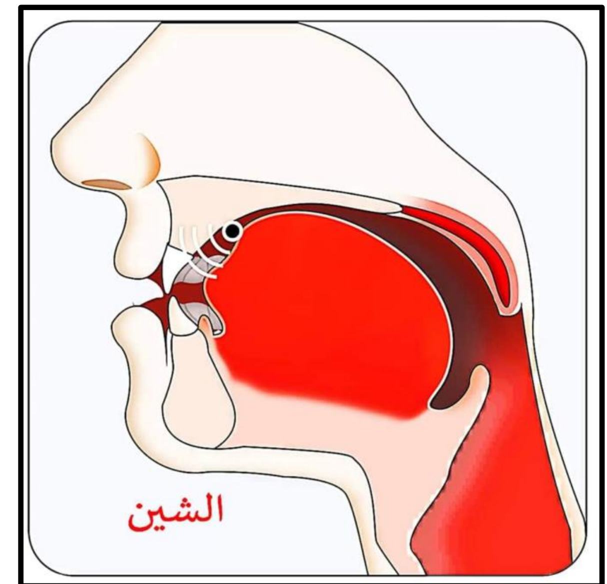
پێنجەم : بڵاوبوونەوە (التفشي)

بریتیە لە بڵاو بوونەوەی دەنگی (شین) لە شوێنی دەرچوونی تاوەکو بە ناوەوەی ددانەکانی سەروو و خوارەوو دەکەوێت

الرُشد – الشَّيطان- أشْتاتا – الشَّكرين شَططا- اشترى

انتشار : بلاوبوونەوە فروانبوون بلاوبوونەوەی هەوا لەناو دەمدا

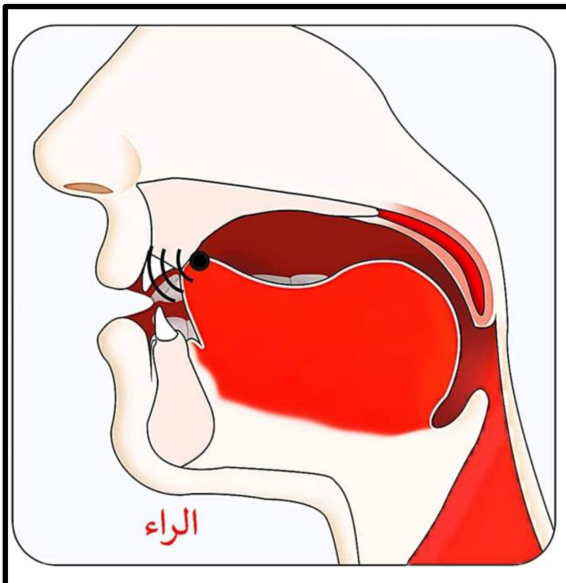
شەشەم : دووبارە بوونەوە (التكرير)

بریتیە لە لە رانەوەی پێشەوەی سەرپشتی زمان لە دەربرینی پیتی (راء) نابێت زیادە رەوی بکرێت لە دووبارە کردنەوەی سەری زمان لە پیکەوتنی بە پوکو (پدو) لە جارێك زیاتر

جیاوازی لام و ڕا
تەنها ئەوەیە ڕا سیفەتی دووبارە بوونەوەی هەیە

الرّحمن – قرءان – مستقر –
الحجر – العصر – القدر–
الرحمن الرحيم

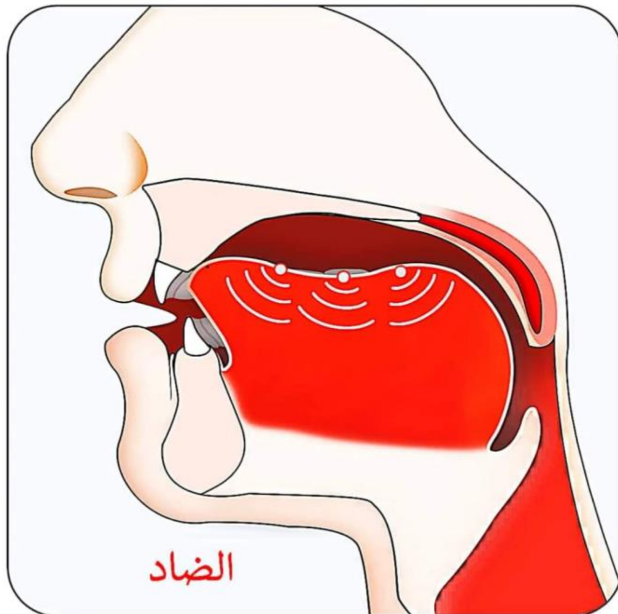
ئەم سیفەتە دەبێت خۆتی لێ بپارێزی و لێی دوورکەویەوە نەك ئە نجامی , بدەی

حەوتەم : درێژبوونەوە (الاستطالة)

بریتیە لە پاڵنانی زمان لە کاتی دەربڕینی پیتی (ضاد) لە کۆتایی دەمەوە تا پێشەوەی دەم هەتا سەری زمان دەنووسێ بەڕەگی دوو ددانی پیشەوەی سەروو (هەواکە پەنگ دەخواتەوە لەناو دەم)

فَضْلِة – بَعض – والضَّالِّين – الارض – فمن اضْطرّ

ناوچەی لێدان بەبێ فشار.

ناوچەی فشارو پاڵدانەوە.

ئەو پیتانەی لە هەندێك شوێن قەوڵەو دەكرێن لە هەندێك شوێن لاواز دەكرێن

الالیف

هەركاتێك ئەلیف بە دوای پیتی قەلەو هات ئەوە قەڵەو دەكرێت واتە (تابع ئیمامە) قال – صاخة – طامة – غافر– يُظهرون – ضاقت – خالد

(ثاني – جآء – زاهق – النار – واحد – ساق – الدّار)

الراء

اللام لە وشەی اللّه

للام بە قەڵەوی دەخوێندرێتەوە ئەگەر

- ئەگەر پیتی پێشی (فتحة)بوو وەكو (قالَ اللّه)
- ئەگەر پیتی پێشی (الضمة) بوو وەكو (عبدُاللّه)
- ئەگەر لەسەرەتادابوو وەكو (أللّه نور السّموات والارض)

للام بە باریكی دەخوێندرێتەوە ئەگەر

- ئەگەر پیتی پێشی (كسرة)بوو وەكو (ومن يتقِ اللّه)
- ئەگەر لامەكە بەخۆی (كسرة) بوو وەكو (للّه مافی السموات)
- لە پێشی ساكن بێت لە پێشی ویش (كسرة)بێت (وينجي اللّه)

احكام الراء

باريك (ترقيق)
٤ جۆر

هەردوو شێواز (جواز الوجهين)
(وئُذرْ – يْسرْ – أسْر) ئەگەر را ساكين بوو بە هۆى وەستانەوە بە دوايدا پيتيێكى ياى سراوە هاتوە
(كلُّ فِرْقٍ كالطودالعظيم) (لهُ عينَ القِطْرِ)
(ادْخلوا مِصْرَ)

قەڵەو (تفخيم)
٨ جۆر

١ – ئەگەر را بە خۆى كەسرەى هەبێت (رِيح – رزقا – فَضُرِب)
٢ – ئەگەر را بە خۆى ساكن بێت پێشى كەسرەى هەبێت (فِرْعون – شِرْعة – أشَر)
٣ – ئەگەر را بەخۆى ساكن بێت پێشى ساكن بێت پيتەكە پێشەوى كەسرەى هەبێت (السِّحْرْ – الحِجرْ)
٤ – ئەگەر را بەخۆى ساكن بێت پێشى ياء يێكى ساكن هاتنبێت (قَدير – خير – بَصر)

لەم حالەتانەدا را بە قەڵەوی دەخوێندرێتەوە (تفخیم)

١- ئەگەرپیتی را بە خۆی (فتحة) بوو (رَحمة – ألم ترَ - رَبُّك)

٢- ئەگەر را ساكن بوو پیتی پێشی (فتحة) بوو (قَرْن – مَرْجعهم – مَرْيم - أَرْبعين)

٣- ئەگەر را ساكن بوو پیتی پێشی ساكن بوو پیتی پێشی (فتحة) بوو (والفَجْرْ – وَالعَصْرْ - القَدرْ)

٤- ئەگەر پیتی را بە خۆی (الضمة) بوو (رُوح – اكفرُوا – الرُّعْب – تعرُج)

٥- ئەگەر بەخۆی ساكن بوو پێشی (الضمة) بوو (وقُرْان - المرُسلون – أن اشكرْ)

٦- ئەگەر را بەخۆی ساكن بێت پیتی پێشی ساكن بێت پیتی پێشی (الضمة) بوو (صُفْرْ –الخُسْرْ)

٧- ئەگەر را ساكن بوو پیتی پێشی (كسرة) بوو بەلاَم پیتی دوای خۆشی پیتێكی بەرزی لە دوا هاتبێت بە (فتحة) (قِرْطَاس – مِرْصَادا – فِرْقَة - وإرْصَادا - لبالْمِرْصَادا)

٨- ئەگەر پیتی را ساكن بوو پیتی پێشی (كسره) ی بنەرەتی نەبوو(عارض) بوو (انِ ارْتبتم - الا مَنِ ارْتضى - رَبِّ ارْجِعون - ارْجعون -)

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱقْتَرَبَتِ ٱلسَّاعَةُ وَٱنشَقَّ ٱلْقَمَرُ ﴿١﴾ وَإِن يَرَوْا۟ ءَايَةً يُعْرِضُوا۟
وَيَقُولُوا۟ سِحْرٌ مُّسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا۟ وَٱتَّبَعُوٓا۟ أَهْوَآءَهُمْ ۚ وَكُلُّ أَمْرٍ
مُّسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾ وَلَقَدْ جَآءَهُم مِّنَ ٱلْأَنۢبَآءِ مَا فِيهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾
حِكْمَةٌۢ بَٰلِغَةٌ ۖ فَمَا تُغْنِ ٱلنُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ ۘ يَوْمَ يَدْعُ ٱلدَّاعِ
إِلَىٰ شَىْءٍ نُّكُرٍ ﴿٦﴾ خُشَّعًا أَبْصَٰرُهُمْ يَخْرُجُونَ مِنَ ٱلْأَجْدَاثِ
كَأَنَّهُمْ جَرَادٌ مُّنتَشِرٌ ﴿٧﴾ مُّهْطِعِينَ إِلَى ٱلدَّاعِ ۖ يَقُولُ ٱلْكَٰفِرُونَ
هَٰذَا يَوْمٌ عَسِرٌ ﴿٨﴾ ۞ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا۟ عَبْدَنَا
وَقَالُوا۟ مَجْنُونٌ وَٱزْدُجِرَ ﴿٩﴾ فَدَعَا رَبَّهُۥٓ أَنِّى مَغْلُوبٌ فَٱنتَصِرْ

جۆرەكانی تێهەڵكشكردن (علاقات الحروف)

هاو وێنەیی (المتما ثلین)
وەكو یەكن لە مخرج و صفه

ن+ ن
م+ م
ج+ج
ب+ب
د+د
ف+ف
ل+ل
اذهبْ بكتابي
وقدْ دخلوا
قل لا أقول
لنْ نصبر
إذْ ذَّهب
يُسْرف في القتل

لێك نزیك (المتقاربین)

ل + ر
ق + ك
قل رب
نخلقكم
النون + ويرمل
من يومهم

لێك دوور
المتباعدین

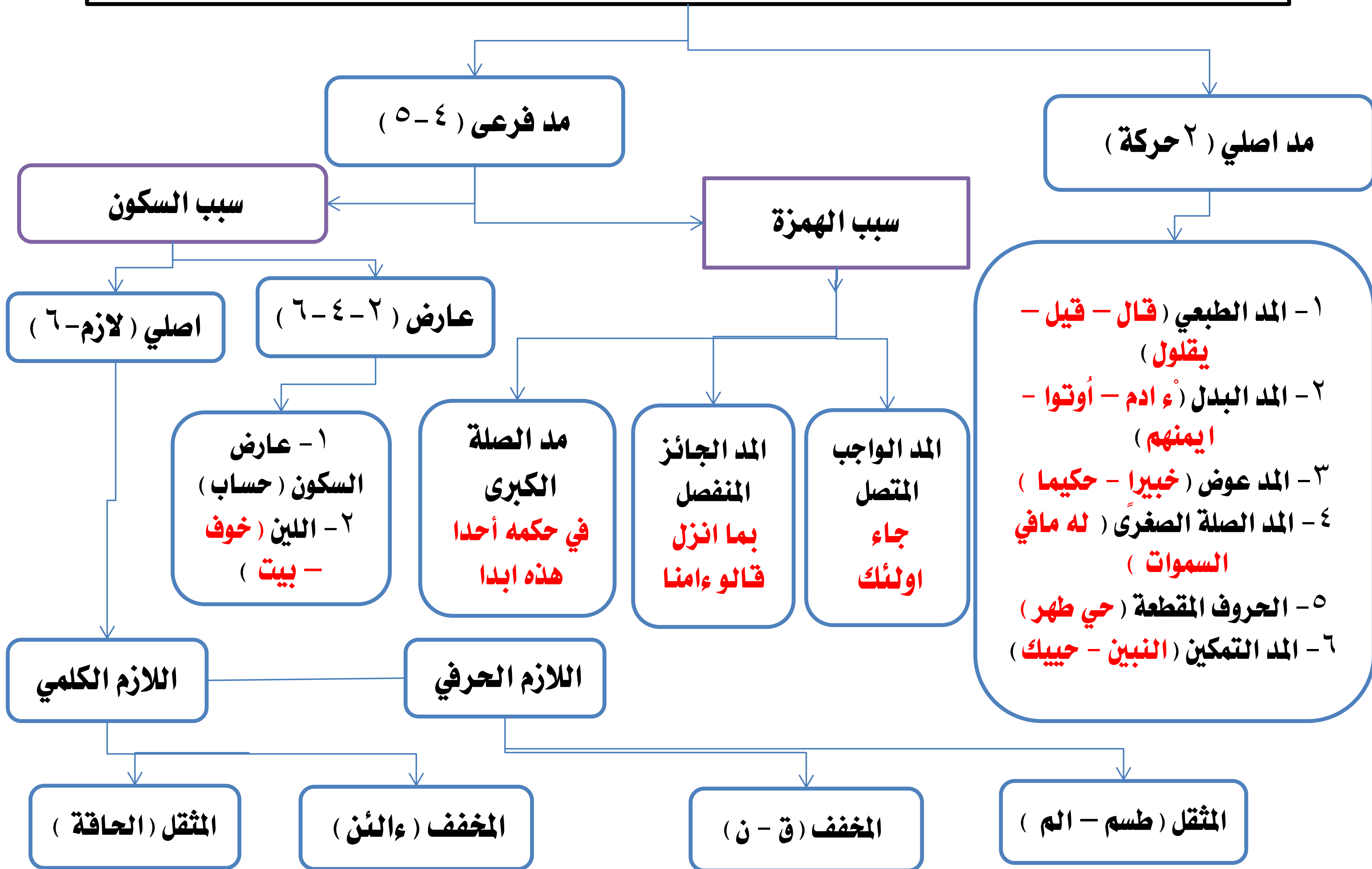
هاو رەگەزی (المتجانسین)
وەكو یەكن لە مخرج بەڵام
جیاوازن لە صفات

(تاء + طاء + دال)
الثاء+ الذال + الظاء
الباء + میم

ت +د
ت + ط
د + ت
ذ + ظ
ث + ذ
ب + م
ط + ت
وكفرت طائفة
اذ ظلموا
قدْ تبين

ئەگەر لە نێوان (طاء و
تاء) رووبدات پێی
دەڵێن ادغام ناقص
لئن بسطتَ
فرطتم
احطتُ
فرطتُ

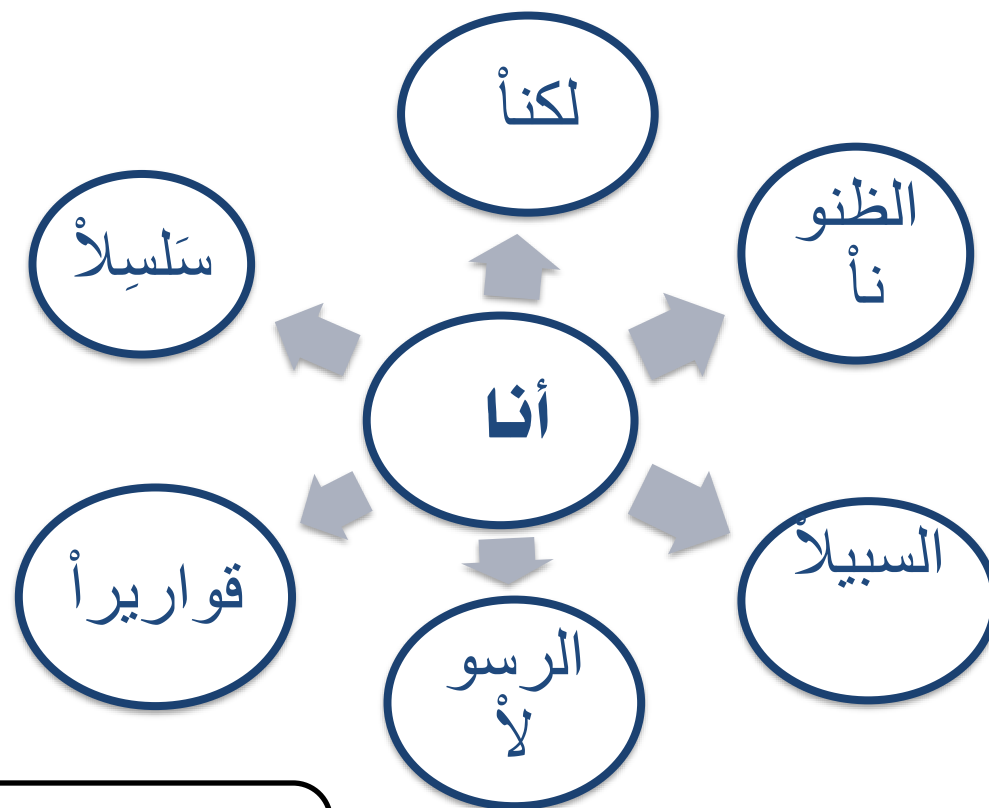
اركَب معَّنا

دريْژكرنەوە (المد)
مد فرعي (٤ – ٥)
مد اصلي (٢ حركة)
سبب السكون
سبب الهمزة
اصلي (لازم– ٦)
عارض (٢ – ٤ – ٦)
١ – المد الطبعي (قال – قيل – يقلول)
٢ – المد البدل (ءْ ادم – أُوتوا – ايمنهم)
٣ – المد عوض (خبيراً – حكيما)
٤ – المد الصلة الصغرى (له مافي السموات)
٥ – الحروف المقطعة (حي طهر)
٦ – المد التمكين (النبين – حييك)
١ – عارض السكون (حساب)
٢ – اللين (خوف – بيت)
مد الصلة الكبرى
في حكمه أحدا هذه ابدا
المد الجائز المنفصل
بما انزل قالوا ءامنا
المد الواجب المتصل
جاء اولئك
اللازم الكلمي
اللازم الحرفي
المثقل (الحاقة)
المخفف (ءالئن)
المخفف (ق – ن)
المثقل (طسم – الم)

حەوت ئەلیفەکان (الالْفات السبع في القران)

لە کاتی وەستان دەخویندرێتەوە لە کاتی ڕۆیشتن بەسەریدا ناخوێندرێتەوە

لە کاتی وەستان لەسەر وشەی (سلسلا) دەتوانی ئەلیفەکە نەخوێنیەوە لەسەر ووشەی لام راوەستی

دەنگ بەرزكردنەوە (النَّبْر)

دەنگ بەرزكردنەوە وهاواری دەنگ درووستكردنی فشارێكی زیادە لەسەر پیت

لەكاتی وەستان لەسەر پیتی شەدەدار

مُسْتَقَرَّ – أضَلَّ – مِنَ المسِّ

تێبینی / قەلقەلەی گەورە ناگرێتەوە ولەگەل نوون و میمی شەدەدار (اليمِّ – ولاجآنّ)

لەكاتی وەستان لەسەر پیتی هەمزە كاتێك بە دوایدا پیتی درێژكردنەوە (مد) هاتبێت

السُّفهآء – وَجِاىء – السُّوء – شَيء – السَّوء

لە كاتی درێژكردنەوە گواستنەوە لە پیتی درێژكردنەوە بۆ پیتێكی شەدەدار

ولاالضَّآلِّين والصَّفَّات الحآقَّة

تێبینی / ئەگەر لەدوای درێژكردنەوەی لازم پیتی قەلقەی شەدەدار هاتبێت (الدوآبّ – حادَّ)

لە كاتی دەربرینی پیتی (واو , ياء) شەدەدار لە حالەتی وەستان و گەیاندن

عَدُوٌّ – النَّبِي

حوكمی لام (احكام اللام)

تێهەڵكێشكراو (ادغام)

شوێنی لام هەم لە (سەرەتا – ناوەراست – كۆتایی)

ئاشكرا (إظهار)

سەرەتا وشە (أول الكلمة – تعريف)

ناوەڕاستی ووشە
(اللام وسط الكلمة)
جا اسم بێت یان فعل بە دیار دەخرێا
(ألسنتكم – جعلنا)

لە كۆتایی ووشە
(اخر الكلمة)
هەم ئاشكرا دەكرێت و دەخوێندرێتەوە
(بل انتم)
(هل لكم - بل ربكم)

اللام الشمسية
(١٤ پیتە)
تێهەلكێش دەكرێت لە گەڵ دواى خۆى (الشمس – الناس)

اللام القمريه
(١٤ پیتە)
ئاشكرا دەكرێت دەخوێندرێتەوە
(القريه – الجبال)

جۆرەكانی وەستان

سكت

بریتیه لە پچراندنی دەنگ لەسەر ووشە
وەستانەكە بەبێ هەناسە وەرگرتن و دانەوە

چوار شوێنمان هەیە واجبە

سورەتی الكهف	عوجا	قیماً
سورەتی یس	مرقدنا	هذا
سورەتی القیامە	من	راق
سورەتی المطففین	بل	ران

وەقف

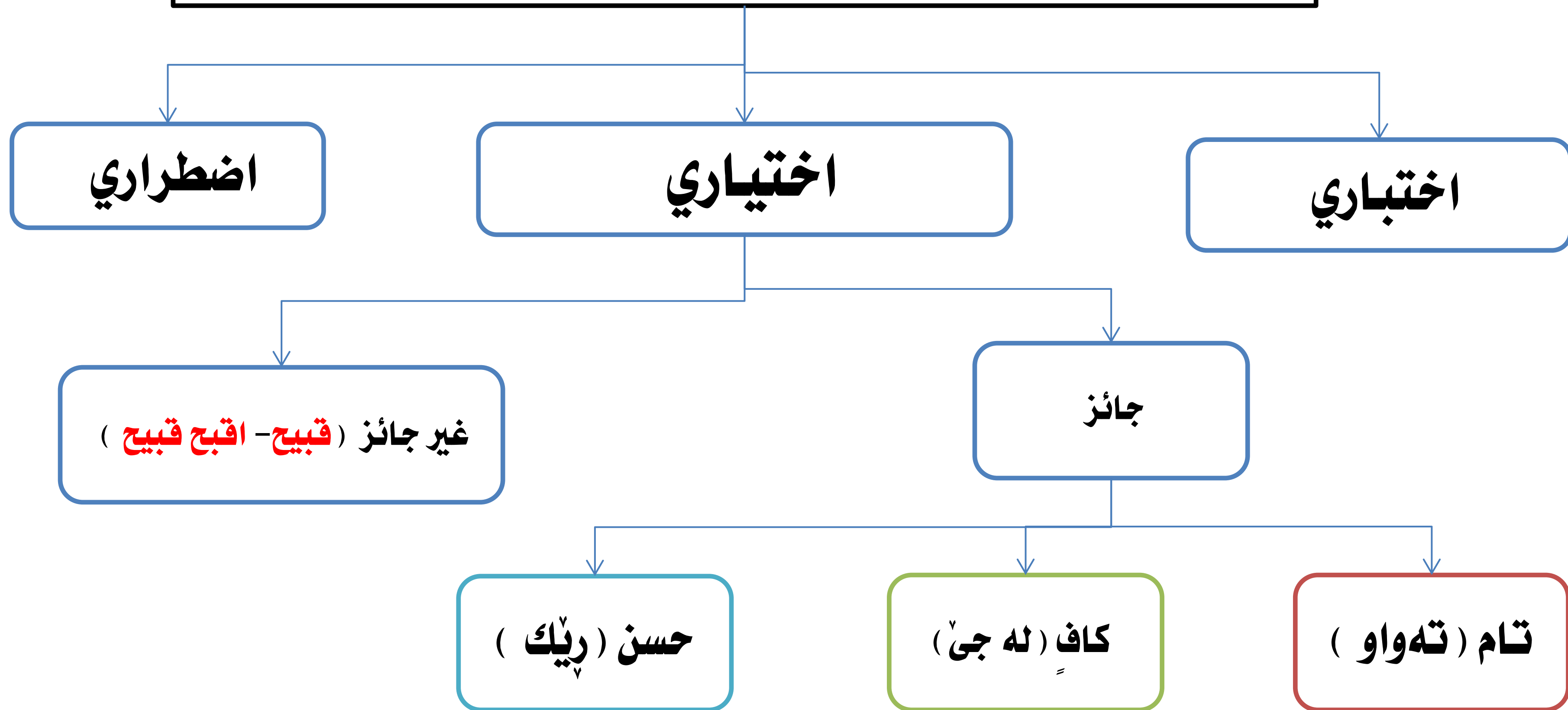
وەقف بریتیە لە گرتنەوە و واز هێنان – برینی دەنگە لە كۆتایی وشەی قورئاندا ماوەیەك هەناسەت تێدا هەلمژی بە پێی باوی ناو خەلك بە مەبەستی دەست پێكردنەوە

قطع

وەستانەكە نیەتی بەردەوامی نەبێت . لەسەر ووشەیەكی قورئانی پیرۆز

لە نێوان سورەتی الانفال و التوبە دەتوانین سكتی بكەین
(إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ -- بَرَاءَةٌ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِه)
لە نێوان ووشەی (ماليه – هلك) سورەتی الحاقە

جۆرەكانی وەقف

تام : بریتە لە وەستان لەسەر وشەیەك كە ماناكەی تەواو بێت لە رووی (اعراب – واتاوە) **پەیوەندنی بە دوای خۆی نیە**

كافی : وەستان لەسەر ووشەیەك كە واتایەكی دروست ببەخشێت لە نێوان خۆی و دوای خۆی **پەیوەندنی مانایی هەبێت ,نەك رێزمانی**

حسن : وەستان لەسەر ووشەیەك كە تەواوە لە مانای تەواوە بە ڵام پەیوەندنی بە دوای خۆی هەیە **لە رووی رێزمانی و واتاوە**

جۆرەكانی دەستپێك (الابتداء)

بۆتاقیكرنەوە
(اختباري)
قل اللهم
أؤتُمنَ
ثم اقضوا
ان امشوا
فقالواابنوا
واصحب ليكة
في السموات ائتونى
ان امرؤا

هەڵبژاردەیی (اختياري)
لەسەرەتایی خوێنەوە قورئانی پیرۆز لە رووی واتاوە پەیوەندنی نەبێت بە پێشەخۆی

جائز

تام (تەواو)

كافى (لە جێ)

حسن (رێك)

غير جائز (قبيح)

لَّقَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللَّهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ أَغْنِيَاءُ
وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللَّهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ أَيْدِيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا
وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ ذَٰلِكَ قَوْلُهُم بِأَفْوَاهِهِمْ

حوكمی وەستان لەسەر كۆتایی وشە

سكون (ـْ)

بریتیە لە دارنینی سێ جۆرە (جووڵەكان) لە كاتی وەستان لەسەر پیتی كۆتایی وشە بەمەبەستی پشوو (الرحيمْ)

ڕەوم (ـُ ـِ)

بریتیە لە هێنان و دەربڕینی بەشێكی جووڵە بە دەنگێكی نزم بە مەرجێك جووڵەكە (مرفوع , مضموم , مجرور, مكسور) بێت

ئیشمام (ـُ)

بریتیە لە خڕكردنی دوولێوەكان لەدوای بە (ساكن) كردنی پیتی (مرفوع , مضموم) بە دەربڕینێكی بێدەنگ كەسی چاو ساغ دەیبینێت و هەستی پێ دەكات

العالمينَ	مَلك	الملْكُ
فارغبْ	الفلقَ	الصمدُ
الحسابَ	والطورِ	الناسُ

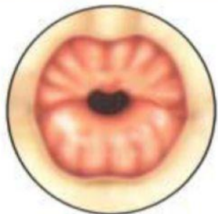
بنچینەی ڕەوم : ئەو پیتەی كە خوێنەر لەسەر دەوستی بە ڕەوم لە ڕووی قەڵەو و لاوازی وەك باری گەیاندن مامەڵەی لەگەڵ دەكرێ

فیغفرُ — راء قەلەوە

القدرِ--- راء ناسك دەكرێت

ووشەی (نستعينُ) ئەگەر بمانەوێ بوەستین بە (ئیشمام) پیتی نون دەكەین بە سكون ئینجا دوو لێوەكانمان خڕدەكەین

﴿ تَأْمَنَّا ﴾ ﴿ تَأْمَنَّا ﴾

شێوازەکانی وەستان لە ڕەوم ئیشمام

وَمِن بعدُ – الحمدُ

سکون – ڕەوم – ئیشمام

یوم الدینِ

٢ جووڵە – ٤ جووڵە – ٦ جووڵە – بە ڕەوم و کورت

نستعينُ – يقولُ – المهادُ

بە (٧) شێوازدەخوێندرێت

وەستان بە سکون
٢ – ٤ – ٦

وەستان بە ڕەوم
بە کورت

وەستان بە ئیشمام
٢ – ٤ – ٦

يشاءُ
ئەگەر همزە کە جووڵەدار بوو بە (ضمة) درووستە بە (٨) شێواز بخوێندرێت بە کاتی وەستان

لە وحاڵەتە ئیشمام و ڕەوم رووناداتات
(هاءی مێینە کەسراوە بە هاء (هدي ورحمةٌ)

چەند زانیاریەك سەبارەت بە ریوایەتی (حفص) لە ڕێگای (الشاطبية)

- لە کاتی گەیاندنی ئایەتی یەکەم بەدووەم لەسورەتی (آل عمران) دا پیتی (م) سەرە (فتحە) وەردەگرێت لەبەر گەیشتنی دوو زەنئە بەیەك (التقاء الساكنين) , ئیجا بە دوو شێواز دەخوێندرێتەوە

یەکەم : تەواو درێژکردنەوە (میم) واتە (٦) جووڵە درێژدەکرێتەوە

دووەم : کورتکردنەوەی (میم) واتە (٢) جووڵە درێژدەکرێتەوە .

- ئەم سێ وشەیە (ءآ لذَّكَرَيْنِ) (ءآلآن) (ءآللّه) بە دوو شێواز دەخوێندرێتەوە

یەکەم : تەواو درێژکردنەوە (الاشباع) دووەم : سوکردنی همزە (التسهيل) بەڵام یەکەم لە پێشترە .

- تێهەڵکێشکردنی پیتی (ب) لە (م) دا لە ئایەتی ﴿ يَا بُنَيَّ ارْكَب مَّعَنَا ﴾
- ووشەی ﴿مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا﴾ لە سوورەتی هود بە لارکردنەوەی (الإ مالة) واتە بە (ێ) دەخوێندرێتەوە
- هەر سێ ووشەی (ضَعف) لە ئایەتی ﴿ اللَّهُ الَّذي خَلَقَكُم مِّن ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِن بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِن بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً ﴾ بە دوو شێواز دەخوێندرێتەوە

یەکەم : ضَعف (ضَعفاً) دووەم : (ضُعف) (ضُعفاً)

- لەم دوو شوێنەدا تێهەڵکێش روو نادات بە ڵکو نونە زەنئەدارەکە ئاشکرا دەکرێت ﴿ يسٓ وَٱلۡقُرۡءَانِ ٱلۡحَكِيمِ ﴾ ﴿ نٓ وَٱلۡقَلَمِ وَمَا يَسۡطُرُونَ ﴾
- لە کاتی دەستپێکردن بە ووشەی ﴿ الِاسْمُ ﴾ لە ئایەتی ﴿ بِئْسَ الِاسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ ﴾ بە دوو شێواز دەخوێندرێتەوە

یەکەم : (أَلِسْمُ) دووەم : (لِسْمُ)

سوپاس و ستایش بۆ خوای پەروەردگار کە یارمەتی داین بۆ تەواوکردنی زانستی جوان خوێندنەوە بۆ ئەوەی زیاتر فێرخواز ئاشنایی لەگەڵ زانستی (تجوید) دورست بکات بە شێوەیەکی ئاسان جیاواز تێی بگات .

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين